

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

VIII.

Изази половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Првој Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

X.

ПРОПОВИЈЕДИ НА ПСАЛМЕ ДАВИДОВЕ.

САСТАВИО **Михаило Ранковић** синџел, наст. ман. ЖДРЕБАНИКА.

Проповијед на први псалом „Блаженъ мужъ.“

Као што је омиљени ученик-апостол и јевангелист Христов св. Јован Богослов отпочео јевангелску проповијед своју, о главној садржини доцније наше свете православне вјере, кад је као огњенијем задахнућем озго наговјестио превјечно рођење Господа нашега Исуса Христа од Бога Оца овијем ријечима: „Въ началѣ бѣ слово, и слово бѣ къ Богѣ, и Богъ бѣ слово“, — тако је исто у старом завјету односно моралности, иначе наравствености, која се на догматима оснива, отпочео блажени пророк и цар Давид своје Богом надахнуте ријечи са „Блаженъ мужъ иже не иде на советъ нечистивыхъ, и на пути грѣшныхъ не ста, и на сѣдалици гѣбителей не сѣде.“

Зато сам намјеран, што се тиче прво моралности, која је предходила догматима наше вјере, као припрема за дочек Месије, као Спаситеља свијета, своје по слабијем мојим силама тумачење и поучења изводити из: „Блаженъ мужъ иже не иде на советъ нечестивыхъ.“ Откуда се дакле увјеравамо, да је блажен овај човјек, који не иде на вијећање безбожничко, и на путу грјешничком не стоји, и у друштву неваљалијех људи не сједи? Отуда, који долази на саставак невјернијех људи, а сувише ако су ови одани свакојаком разврату и неваљалству и који се под смртнијем гријеховима налазе јавно, па човјек

буде избјегавао таква удружења са њима, и не буде се од њих саблажњавао, пошто се најлакше угледом на друге човјек примамљује, и сљеноћа нашег разума, у грјеховном стању находећа се, опчарава и пљењава, и на понуду на гријех врло лако пристајање слиједи, и најпослије дјелом се завршује; — с тога је богозадахнути пророк Давид на прво мјесто ставио, да је: блажен онај човјек, који се зазорног друштва клони, из кога преднаведене зле пошљедице произићи могу. Но вѣ законѣ господни воля Его, и вѣ законѣ Его поучитя день и ноць. Него му је омилио закон божји, те се у њему поучава дан и ноћ.

Истина, да човјек ако и не иде ни у какво друштво, као што је напријед речено, које би га саблажњавало, опет он и кад је усамљен, у разне гријехе падати може, због рђавијех страсти и злијех наклоности, које на њега придолазе, ако му не буде поглавито његово упражњавање у закону Божијем, да се у њему налази непрестано, што се каже дан и ноћ. Но будући да се та упражњава у закону Божијем не односе само на богомољство као на први корак и грану хришћанске добродјетељи, већ се то односи да је дужан такав човјек поуке своје и другима саопштавати и закону Божијем учити, на добра дјела ближње своје привиквати, а од злијех и порочнијех дјела одвраћати; *ЧЕР БОЖАНЪ СВОЕ ДЪДЕТЬ ЯКО ДРЕВО НАСАЖДЕННОЕ ПРИ ИСХОДИЩИХЪ ВОДЪ, СВОЕ ПЛЮМЪ СВОЙ ДАСТЬ ВО ВРЕМЯ СВОЕ,* — изрично говори, да ће бити као дрво усађено крај воде, које род свој доноси у своје вријеме. Но почем овдје говори св. писмо о роду, то какав би род и могао човјек донјети, ако не духовни род, који се само прибавља души нашој обдјелавањем винограда господњег. А виноград господњи, као што знамо, разумије се народ Божји. Као што на другом мјесту св. писмо говори: „Виноградъ изъ Египта принеслъ Еси, изгвалъ Еси язьки, и насадилъ Еси и.“ Псал. 79. ст. 9. С тога онај, који жели уподобити се блаженом мужу, т. ј. светоме човјеку и угоднику Божијем, мора прибављати и све остале хришћанске добродјетељи, и како себе, тако и ближње своје усавршавати у њима, — у свима одношајима, што се тиче бо-гоугодности, па да се може рећи: „и листъ Его не отпадетъ, и вся Елика аще творить успѣтъ. Псал. 1. ст. 3. О истом винограду господњем и Исус Христос говори, кад вели: „Азъ Есмь лоза вы же рождіе.“ Јоанн. зач. 8. ст. 5. Т. ј. ја сам чокот, а ви лозе. „И отецъ мой дѣлатель Есть.“ Зач. 8. ст. 1. Јоанн. А то значи као што лоза не може сама до себе родити,

ако не буде на чокоту, тако и ми ако не би с правом вјером обраћали своје молитве ка Господу нашем Исусу Христу, и у мислима својима свагда имали његово свудаприсутство, за које св. Јован Крститељ говори овако: „Посредѣ же васъ стоить Егоже вы не вѣсте.“ Зач. 2. ст. 26. Јоанн. Не би се могли назвати да смо праве лозе, нити би дјелатељ тијех лоза, — Бог отац, који је у Исусу Христу, као што каже св. писмо: „Вѣруйте мнѣ, яко азъ во отцѣ, и отецъ во мнѣ есть. Зач. 47. ст. 10. Јоанн. Чистио нас као своје посљедоватеље од сваке заразе, која кушањем на нас од зле страсти и похотљивости тјелесне, као и преко рђавијех људи и противног духа злобе придолazi. Затим одмах пророчка пријетња у даљему тексту: „Не тако нечестиви, не тако: но яко прахъ, егоже возметаеть вѣтръ отъ лица земли.“ Псал. 1. ст. 4. А тако и Христос Спаситељ у новом завјету најприје се обраћа праведницима с десне стране постављенијем говорећи: „Придите благословении отца моего, насљдуйте уготованное вамъ царствіе отъ сложенія міра. Зач. 106. ст. 34. Мат.; а посліје се тек обраћа грјешницима с лијеве стране ријечима: „Идите отъ мене прокляти въ огнь вѣчный, уготованныи диаволу и ангелом Его.“ Зач. 106. ст. 41. Мат. Тако исто и цар Давид најприје описује стање праведника, па тек онда изриче пријетњу грјешницима, јер као што вјетар разноси прах са лица земље, тако ће непокајане грјешнике снаћи вјечна осуда на страшномѣ суду Божијем. „Сего ради не воскресѣтъ нечестивии на сдѣ, ниже грѣшници въ совѣтъ праведныхъ.“ Псал. 1. ст. 5. Тога ради неће се одржати нечастиви на суду, нити ће грјешници бити у скупу са праведницима. Кад би се горе речене ријечи односиле на људе, за које св. писмо каже, да ће и праведници и грјешници васкрснути у вријеме општега суда Христова, „сего ради не воскреснутъ нечестивии,“ онда би сасвим противорјечије настало у овим ријечима, али се то мора односити на зле духове, т. ј. ђаволе, који пошто немају тијела, неће ни васкрснути, него се само разумије, да се неће моћи одржати, т. ј. оправдати на суду, — а што се вели: „ниже грѣшници въ совѣтъ праведныхъ.“ то се односи на људе, да неће бити у збору праведничком, пошто су завршили дане живота свога на земљи, а нијесу се покајали за своје гријехове, нити су стекли себи заступнике, који би за њих посредовали на суду Божијем, својим молитвама, — јер св. писмо каже, да се опрштај гријехова добити може и на другом свијету: „А на святаго дѣха хулившемъ не оставится ни въ сей вѣкъ ни въ бѣдѣшии“ Зач. 47. ст. 32. Мат. Кад је дакле казато

„ни в' будућци,“ то је извјесно да се по молитвама пресв. Богородице, св. ангела и угодника божијих добити опроштај може, премда ми по нашим молитвама то нијесмо заслужили. А овај се догмат на св. писму о спомињању мртвијех оснива, а друго оснива се по предању и примјеру васионске цркве, која чува овај догмат онако, како су апостоли научили. А ово пак потврђују свј. дођебе најстарији Отаца и писаца црквенијех, као: Дионисија Ареопажита, Тертулијана и Кипријана. А св. Јован Златоуст каже, да су сами Апостоли завели тај обичај по надахнућу св. духа. Зато је то и веома значајно, што је сајужено спомињање мртвијех са литургијом св. Василија и Јована Златоустог. А ове литурђије састављене су угледајући се на литурђију св. Апостола Јакова, који је без сумње самијем Исусом Христом научен, и обје су утврђене на шестом васеленском сабору. А да би барем заступање светијех уважено код Бога бити могло, то је дужност свакога Хришћанина, ако не зна, и није имао прилике да научи Богу се молити, када слави крсно име, да нахрани сироте и удовице, класте и убоге, који му нијесу у стању вратити, — а од псовке, клетве и опадлука да се клони, пак ће тада милостиња заступати код Бога, по ријечма св. Јована Златоустог, и биће опроштен на суду милостију Бога вишњега. „Ако вѣсти Г'дѣ п8ть праведныхъ, и п8ть нечестивыхъ погибнетъ.“ Псал. 1. ст. 6. Јер зна Господ путове праведника, а путови нечестиваца пропашће. Богу су дакле позната сва дјела наша, ријечи наше, мисли и осјећања, и сви покрети тијела и душе наше. „И власи главы вашея вси изочтены суть.“ Зач. 63. ст. 7. Луки. Зато треба, благочестиви Хришћани, да се старамо, да с тврдом вјером у Бога сву своју наду полагајемо на њега, а уједно добра дјела чиниши, и њему се молећи, заслужићемо милост код Бога, јер који се боји Бога и има страх у срцу своме, тај ће помиловање и заслужити моћи, по оним ријечима св. писма: „Милость же Г'дня, отъ вѣка и до вѣка на боящихся Его.“ Псал. 102. ст. 17. Благочестиви слушатељи, знам, да ће он од вас, који су сиромаси, рећи: Ја да имам имања, или каквог богатства, као што има тај, и тај, — и ја бих чинио добра дјела и сиротињу угледао, али кад сам ја сиромас, то потребујем да и мени други помогне. На то вам, драга браћо, одговарам, да се то од вас и не захтјева, јер св. писмо каже: „Терпѣніе убогихъ не погибнетъ до конца,“ а то ће рећи, да ваше стрпљење неће погинути, него ће заслужићемо опроштај гријехова ваших код Бога, само ако будете без икаквог роптања на Бога сваку оскудицу подносили

и трпјели; али при том знајте, да ако и не можете материјално добра дјела чињети, да сте ви дужни од срца вашег ближњем своје добра мислити и жељети, јер кад десета заповјед Божија наређује: „да не желимо ништа што је туђе,“ пошто се то пише код Бога за гријех; то напротив од срца свог желити добра ближњему, и радовати се срећи напретку ближњег, броји се опет да си испунио заповјед Божију, и да си учинио добро дјело, као кад би га у чем и материјално помогао. По томе дакле сваки човјек ма у каквом стању био, може добра дјела чињети. Јер Бог не гледа по спољашњости, као што то људи гледају, него он гледа по унутрашњости, а то ће рећи по срцу нашем, јер њему је познато све и сва, као што вели св. писмо: „Г’ди предъ тобою все желаніе мое, ѿ въздыханіе мое отъ тебе не утайся. Псал. 37. ст. 10.“

(Свршиће се.)

ВАЖНОСТ ПРИМЈЕРА У ВАСПИТАЊУ.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

У човјечијој природи налази се једна несвјесна радња, која прати човјека за све вријеме његовог живота. Та несвјесна, непрекидна и тако рећи готово непримјетна радња јесте моћ подражавања. Рекосмо, да је то непрекидна радња, чијег се утицаја човјек не може опростити ни у земним данима свога живота — у старости, али опет мора се признати, да се јачина моћи подражавања знатно умањује са годинама старости. Моћ подражавања нарочито се јавља великом интезивношћу у младим годинама човјечијег живота, када човјек у себи нема ничега свога, већ му је потребно све знање о спољашњем свијету црпсти из околине, у којој се налази. Нежна и осјетљива човјечија природа постаће вјерна копија примјера своје ближе околине. Дијете ће подражавати свему ономе, што чује и види, јер то захтијева његова душа или дух. Тај битни захтјев душе објасниће нам та околност, што, као год што наше тијело потребује, и своју потребу намирује примањем хране, тако и наша душа има извјесне прохтјеве, које мора примати онакве, какви јој се пружају. Тек доцније, када човјечија интелектуална снага буде јача, те дијете буде у стању мислити, расуђивати и на основу тога изводити извјесне — правилне закључке, онда

ће се ослободити пасивног примања утисака и течења знања из спољашњег свијета.

Могућност подражавања долази са више узрока. Напријед смо већ споменули, да дијете у првим годинама нема никаквог знања, те је природна ствар, да се мора поводити свему оном, што на њега утиче. Дакле, први узрок подражавања оснива се на дјечијем *незнању*.

Али као год што је његово знање скучено, тако је исто слаба његова душевна снага у опште; оно нема своје сопствене воље, да би се по њој управљало, већ подлежи утицају своје околине, те мора радити оно, што други раде. Према томе други је узрок дјечија *слабости*. Трећи и веома важан узрок подражавања оснива се на *симпатији* — *допадању*, јер сваком човјеку урођена је тежња, да се у сваком погледу изједначи са људима своје околине, а нарочиао с онима, које воли, а то су на првом мјесту његови родитељи и учитељи. За то је њихова света дужност, да маленој дјечици послуже као примјер свега оног, што је племенито и узвишено.

Примјер је дакле прво и најважније васпитно средство; он нам даје очигледну, јасну и доучну слику свега оног, што ћемо мислити, говорити и радити. Његова — тако рећи — жива слика даваће нам покрета, те ћемо нехотично, а доцније и хотимачно тежити да сав свој живот и рад удешавамо према истом. Средством, дакле, примјера добија се она душевна храна, која снажи све њене добре особине. Према томе добри примјери јесу најбоља школа, у којој се најлакше да научити све оно, што је племенито и узвишено. Али да би се постигао тај тешки задатак, ту се хоће довољно вјештине и јаке истрајности, јер није лака ствар дати добар правац дјетињој будућности и на истом тако га утврдити, са кога неће скренути ма у каква искушења доведено било. За то је васпитачима потребно, да су свагда свјесни свога задатка, те да га врше по тачно утврђеном и згодно удешеном плану, а то, разумије се, треба да одговара ступњу дјечије схватљивости и околностима, у којима се налази. Износећи пред дјецу примјере, рекосмо, да ће им дијете подржавати, али треба нам знати да с временом та подражавања пријеђу у навику, а навике тако срасту с човјеком, да постану као његове природне особине. Према томе највећа вјештина васпитача састоји се у одбирању добрих примјера, како васпитаници не би постали робовима рђавих навика. Та прва и најсветија и васпитачка улога пала је у дио дјечијим родитељима. Њихов дом треба

да буде добро уређена школа, у којој ће држати своја очигледна предавања најспособнији учитељ — родитељски примјер. Ма какви нам ови утицаји изгледали, али њихово дјејство толико је снажно, да њихове трагове не може нити вријеме пити године старости изгладити. Родитељски дом, то је плодно земљиште, гдје свака млада биљчица ухвати коријена, кроз који прима онакву храну, какву му то земљиште даје. Ова храна дјеци се врло често пута даје само савјетима и поукама, док ни сами родитељи не остају дошљедни истима. То је љута погрјешка; истина, важност поука не да се спорити, али треба знати, да један добар примјер више вриједи, него ли хиљаде поука, јер кад у родитељској кући дјеци лебде пред очима свијетли примјери, онда ће они сами говорити што и како радити треба. На основу тога изискује се, да родитељи буду добар примјер својим старијим синовима и кћерима, а ови (с родитељима) служиће млађима.

Дакле, родитељски дом треба у свему да служи као добар примјер свима оним врлинама, које мисле развити у свом породу, а ту се поглавито захтјева, да сав њихов живот и рад буде почивао на религијско-моралној основи.

Пошто је дијете дорасло за школу, те му родитељски дом не може дати цјелокупно васпитање са више гледишта, онда ту улогу прима на себе основна школа. Ту је главни чинилац васпитаач. Њему је задатак да поправи грјешке домаћег васпитања, да упути васпитанике на правилно мишљење и да их наоружа основним знањем свега оног, што ће им требати у практичном животу. Али да се све то постигне тај свети завод — школа треба да буде учитељка: добрих навика, темељног и озбиљног рада, љубазности, истинитости, истрајности, побожности и т. д., а то све треба да је оличено у самом васпитачу. Дакле, учитељев примјер треба да садржи у себи све ове захтјеве. У његовој личности не смије бити ничега, у чему би могао служити својим васпитаницима као рђав примјер. Школа је дом, у ком се тече наука или знање и васпитање. Оба су задатка веома важни, али други много важнији. Први се постигава учитељевим озбиљним трудом и добром способношћу — спремом; други не захтјева толико школског знања, колико практичне мудрости, која се огледа у његовом понашању, како у школи, тако ван исте. Према томе, ако учитељ мисли сигурно постићи свој васпитачки задатак, потребно му је, да се његов живот и рад потпуно слаже са својим теоријама.

Осим напријед споменутих чинилаца треба велику пажњу обратити на васпитаниково друштво. Васпитачу је задатак, да испита све особине појединих ученика, те рђаве да угушује, а добре да његује, докле — тако рећи — не срасту с ученицима. Међутим често пута наћи ће се и таквих ученика, чије рђаве особине васпитач није у стању отклонити, те ће овакови својим рђавим примјером веома неповољно утицати на остале своје другове. То долази ушљед неких наслједних особина, рђавог домаћег васпитања и других узрока. Несташлуци таквих ученика привлаче на себе пажњу осталих, те им служе као предмет забаве, и врло лако ступе у њихово друштво.

Дружећи се с њима и сами се прилагоде њиховим несташлуцима, те се почну истима служити. За то је васпитачима, пријека дужност, да ученике овакве врсте не трпе на уштрб васпитања остале ваљане омладине, већ, послје педагошких покушаја о поправци, треба их удаљити од остале дјеце. Имаће многих од г. учитеља, који ће рећи да није лако отпуштањем од школе можда изгубити будућност једном ученику. Донекле тако и јест, и та мисао треба да руководи учитеља при сваком отпуштању ученика, али не учитељ, свјестан свога задатка, неће допустити, да се неко докварено дерипште, послје свих предузетих мјера о поправци, свој дужни утицај распростире на остале ученике. Треба знати, да ће такав несташко своје другове увијек узнемиравати, те у одбрану себе тражити сакриваца и служити се лажним подметањима, те ће у томе служити као рђав примјер, пошто се често пута не може доћи до истине. Али пошљедице тога још су горе и с овог гледишта, што се тиме јако ремети ред у школи, те школа изгуби карактер васпитног завода. Таквих два или три ученика у стању ће бити дати школи карактер полицијски, гдје се решавају поједини спорови, и казне извршују, а иза тога слабо провирује: ред, рад, послушност, уљудност и слога. Претпоставимо, да добра дјеца неће сљедовати рђавом примјеру неваљалаца, али одмах морамо признати, да ће сваки такав примјер створити себи мјеста у глави остала дјеце и у њих усадити своје кужне клице. Колико је моћан утицај добрих или рђавих примјера најбоље ће нам посвједочити изрази једног научника, који говори: „За дивно је чудо колико добра од добра произлази. Ни једно добро, као год ви једно зло, не стоји само, већ или поправља или квари друге, а ови опет друге и т. д. То је као кад бациш камен у воду — створи се талас, кој ствара други талас, а овај други, све већи до обале...“ Још ће нам овај

наш доказ потврдити многи историјски факти: Једном су пријатељи Темистоклови видјели га веома нерасположена и упитали га, зашто је невесео. Темистокло је том приликом узвикнуо: „Слава Милтијадова не да ми да спавам.“ И заиста у њему се пробуди тежња, да и он прослави своје име, и угледајући се на маратонског јунака, последије неколико времена и сам прослави своје име побједом над Ксерксом. Такођер тумачи се постанак ораторства Тукидитова, по примјеру славног Херодота. Из ових и овакових примјера јасно се може видјети, да утицај великих примјера оснива се на нагону части.

Из свега до сада реченог може се јасно увидјети, да утицај примјера има неописано велику снагу. Сви примјери могу се свести у главне на двије врсте, и то на: *живе* и *историјске* примјере. Живи примјери јесу: породица, учитељ, друштво и остала околина, о чему смо напријед укратко говорили. Историјски примјери јесу поједине велике историјске личности. Историјски примјери играће своју улогу онда, када дјечија интелектуална снага буде јача. Ти славни примјери — изучавањем њихових биографија — напајају душу млађих нараштаја својим духом, духом племенитости и узвишености, буде у њима понос, а у исто вријеме и тежњу, да сљедују њиховом примјеру.

Њихов живот и рад гласно ће им говорити како треба да мисле, говоре и раде, а у исто вријеме улијеваће им тврде вјере и наде, те ће бити у стању савлађивати све препене, на које буду наилазили. Наоружаће их религијским осјећањем, моралним духом и патриотским жаром, те ће од њих образовати ваљане карактере, који ће прије душу испустити, него ли сломити своја начела. Због тога је изучавање биографије великих историјских личности од неизмјерног значаја. Истина, морамо, признати, да човјек врло често пута неће бити у стању доспјети до остварења својих тежња, али када су те његове тежње племените као и средства, с помоћу којих мисле исте остварити, онда опет је успио, јер је оставио свијетао примјер живота и рада.

Изложивши у главним потезима важност примјера рекосмо, да васпитни примјери у многome почивају на нагону подражавања и нагону части. Нагон подражавања јавља се врло великом интезивношћу у дјечијим раним годинама, те колико је важан при васпитању, толико може бити и штетан. Штетан је стога, што је то скоро увијек несвјесна радња, те ако васпитачи не буду водили строгу контролу над својим васпитаницима, онда од њих могу постати створења мајмуновог заната. Такви неће имати свога сопственог правца, пошто — тако рећи — не мају

при себи ничега свога. За то је васпитачима пријека потреба, да васпитнике упућују сљедовању добрих примјера, али при томе да се увијек старају, да у истијем развијају слободну вољу.

Чим се у дјетету буде развила слободна воља, оно више неће бити прост мајмун околине, већ ће умјети да одбира *шта* му радити треба, а у исто вријеме знаће *зашто* тако ради, јер му морају јасне бити и пошљедице тога рада. Таквим начином испуњује се најважнији васпитни захтјев — развијање саморадње; дијете постаје у раду јаче, одређује себи свој сопствени правац и постави стална начела, којима доцније подвргава своју вољу. То је у исто вријеме прави пут, који нас води ка образовању ваљаних карактера.

Према свему до сада реченом види се, да је моћ примјера у васпитању неизмјерно велика. Па када су примјери у опште тако важни, онда с колико права треба захтијевати, да учитељ служи као свијетло примјер својим ученицима? Разумије се, његов примјер треба да буде добар примјер својим ученицима и онда, кад се већ с њим (учитељем) растану.

Вук Р. Масловарић, учитељ.

 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
О П И С П О Д Р У Ч Њ И Х Ц Р К В А
 CRNOJEVIĆ

Манастира Добрићева, у Завођу, Херцеговина.

Приоптио Леон. Нинковић, јеромонах.

I.

Црква храм Вознесенија Христова.

Јужно од ман. Добрићева, за 1 сахат лагана хода, лежи село Дубочане. Ово је село по своме романтичном положају врло дивно, а земља се одликује обилатијим плодовима од других села у Зарјечу-Завођу, На средини села постоји црква храм Вознесенија Христова. Поменута црква је била у развалинама до 1864. год. Те године је обновише сељани о своме трошку. Због помајкавајућих средстава у материјалу при градњи цркве, скратилише је за $\frac{1}{4}$ дио дуљине. Црква је сазидана у облику лађе, а сволтана каменом. Дуга је 8. м., широка 5. м. а висока 5. м. Звоник је на преслици са једним сводом-

око за звоно. Године 1864. цркву је осветио херцеговачки митрополит Прокопије. Приликом освећења митрополит је хиротонисао монаха ман. Добрићева Исаија Парезанина у чин јерођакона. Када и ко је у почетку ову цркву основао, народ не зна причати ништа о томе. Натписа нема ни каква споменика код цркве — осим што се налази при копању гробља обилно цигле, па чак и пећи, луг и угљен. По прилици овдје је била римска циглана. Вриједно би било, да би ово мјесто вјештаци испитали. — Црква је сиромашна тако, да се потребним стварима за Богослужење служи из ман. Добрићева.

По најновијој ста статистици у селу Дубочанима има сада 31. кућа православних Срба. Душа мушких 136., а женских 132 других вјерозаконна осим православних Срба у овоме селу нема.

II.

Црквица св. Петра на брду Петрини.

Југо-западно од Дубочана уздиже се до 1500 м. високо брдо т. з. „Петрина.“ Петрина је једно од најљепших брда у Завођу, а нарочито га краси сваковрсна гора, са којом ови врх изобилно располаже. Поред дебелог хлада, а да би се посјетилац што задовољнији осјећао, са овога се врха отвара поглед на све четири стране по дан и по ноћ. Петрина се равна према брду Планику, које се уздиже источно изнад ман. Косијерева и на коме се сјаји као грудa снџега црква храм св. Илије у Црној Гори. На врху овога брда постоји црквица храм св. Петра. Сазидана је у виду лађе, а шћемерена — сволтана каменом. Дуга је са источним олтаром 6·30 цм. широка 2·60 цм. а висока 3·20 цм.; звоника нема. А пошто се налазила у врло слабом стању до 1895 год., те године је прилично обновило браство Чучковића из Вубочана. Споменика о постању ове цркве осим народнога предања нема. Народ за ову цркву прича овако: Да су ову црквицу сазидали калуђери ман. Добрићева, за своје чобане — пастире, који су становали уз манастирски хајван у великом долу за Петрином. Шта више, тврде, да се у великом долу налазе развалине од једне велике куће, коју су калуђери сазидали као и јањило за хајван. А поред дола такођер су сазидали једну велику чатрњу, која и данас садржи врло чисту, студену и пробитачну воду. Премда манастир сада како на земљу тако и на чатрњу нема право власништва, по народном предању је то имао све до године

1687. Те године су Млечићи истјерали турке из Херцег-Новога. Истјерани Турци су поплавили ове крајеве и том су приликом манастирску земљу присвојили и међу собом подијелили. И ова се црквица потребним стварима за Богослужење служи из ман. Добрићева.

III.

Црква храм Вазнесења Христова у Врбну горњем (у рушевинама).
Друга храм . . . (у рушевинама) у истом селу.

Западно од села Дубочана за $\frac{3}{4}$ сата простире се село Врбно горње. На сјеверној страни села на брежуљку до 300 м. уздигнутом, прозваном „Коњушица,“ налази се развалина од цркве храма Вазнесења Христова. Споредни зидови још до сада су добро очувани, а премда се ћемер разорио. С десне стране више црквених врата у оквирену камену налази се исклесана човјечија слика са крстом у десној руци. Од поменуте цркве за један и по км. југо-западно поред главнога пута који води из овога села у Врбно доње, а 50 м. западно од воде тз. „Доња чесма,“ налази се развалина од цркве храма . . . Развалине ове цркве обрасле су бором тако, да се тачно не могу ни измјерити. Околу цркве има неколико старих гробница, али натписа (осим на једној што је исклесана слика козе) нема. О постању и разорењу ове двије цркве народ не зна причати ништа.

Прва црквина је дуга 8·80 цм, а широка 4·30 цм.

Највјероватније је, да је и ове двије цркве, (као и остале у овоме предјелу) постигла „катастрофа“ приликом изгнања Турака из Херцег-Новога 1687 године. У овоме селу има 18 кућа, а душа мушких 69, женских 56. Вјерозакона или народности осим православних Срба у селу нема.

IV.

Црква храм св. Јована Крститеља у Врбну Доњем.

За три км. јужно од Врбна Горњег постоји село Врбно Доње. На сјеверној страни села, а на брежуљку прозваном „Првјенчина,“ налази се црква храм св. Јована Крститеља. Ова црква је сазидана по византијском стилу — у облику крста. Дуга је с олтаром 8 м.; а широка са сјеверним и јужним олтарима 7·50 цм.; висока 5 м. И ако је просто (грезаријом) сазидана стилем се ипак у цјелом котару (осим у ман. Добрићеву,)

ниједна равнати не може. Црква је била запустјела све до године 1867.

Тада су је обновили сељани и звоник на преслицу са једним сводом за звоно од фино ђеланог камена сазидали. Западно од цркве 30 м. даљине налазе се развалине од једне куће дуге 8, а широке 4. м. Поред цркве има неколико гробница. Натписа како на цркви тако ни на гробницама нема. Пошто поузданих факта нема ко и кад је ову цркву градио, то се ослањам на народно предање, које вели: да је цркву сазидо неки војвода Малеш Малешеваци, да је исту посветио светом Игњатију. Као што у овоме селу нема кршњака Игњатијевштака, то је сељани при пошљедњем обновљењу посветише у славу светог Јована Крститеља. Живи свјedoци тврде, да су при поправци цркве мајстори нашли камен с натписом и да је на истоме писало, да је цркву сазидо војвода Малеш и посветио је у славу св. Игњатију. Даље за поменутога војводу веле: да је прокрчио неки „кланац“ у планини Љуботини код Кручице. А и данас се још налази натпис у кланцу у Љуботини, а у њему се изрично вели: „Ови кланац прокрчи војвода Малеш и потроши 70 јаловица.“ Даље за кућу веле да је била пивница, из које се у њој држало пиће, које се салијевало из манастирских винограда, а рааууије се онда, кад је ово село било као својина ман. Добрићева све до изгнања Турака из Херцег Новог 1687 год. Поред потребних ствари за Богослужење, црква има 1 дол — њиву у вредности 60—70. фор. Ови дол приложио је Стеван Нинковић, житељ истога села 1897. год.

За пола км. даљине западно од цркве, постоји старо тз. „Грчко гробље.“ овђе има око 50 гробница) За 20. м. ближе од гробља има један голем и неуглађен крст. За крст и гробље постоји у народу предање овко: Требињски Бан Радослав,*) био је ожењен из Скадра. Једном приликом дођоше му у походе, пуница и шурак; Радослав да их што љепше угости поведе их са осталом господом у лов у Глумину (брдо изнад Врбна Доњег). Послије лова се састадоше код горње чесме (жива вода између доњег и горњег Врбна), т. због несугласица у лову међу господом дође до свађе, која проузрокова крвопролиће. У тој борби погибе близу 50 људи, а међутим погибе Радославов највиши љубимац војвода Бориша, а такођер му се и

*) Неки веле краљ Радослав, а други жупан Радослав.

пурак рани. Даље веле, да је на овом мјесту, гдје је Бориша погинуо, Радослав му за спомен подигао онај крст, а тијело му однио у Требине. Остали погибаоци сахрањени су на истом мјесту. У овоме селу има 25. кућа. Душа мушких 75, а женских 74. Народности или вјерозакона осим православних срба нема. Овој цркви прида и село Будоши са 8 кућа (домова) и Душа мушких 31 женских 24. Ово село је далеко од села Врбна доњега за $\frac{1}{2}$ сата хода. Као у осталијем тако и у селу Будошима живе све православни Срби.

V.

Црква храм св. оца Николе у Панику *) (на Мистијалу.)

Сјеверно од ман. Добрићева за сахат лагана хода, лежи село Паник. Ово је село по своме романтичном положају врло дивно, а тим је још љепше што источно поред њега тече хладна р. Требишњица. На источно сјеверној страни села поред ријеке Требишњице налази се црква храм св. Николе. Црква је лежала у рушевинама до 1850—55. године. Текуће 1850—55. год. обновиле је сељаци села: Паника, Ораха и Чепелице. Сазидана је од тесаног камена (покул-вацада,) као и звоник на преслицу са једним звоном. Овај тана је каменом. Дуга је с источним олтаром 8 м., широка 5., а висина 5.

Као све до сада описане цркве тако и ова има на сјеверном и јужном зиду као и полукружној апсиди по један прозор. Поред црквених врата налази се на једном квадрату камену натпис оваки: „снѣмъ пови поп кѣле сава снѣмъ Христин Гоже и Марко камѣна писа стѣпни.“ Ови камен су узидали мајстори при пошљедњем обновљењу.

За цркву народно предање вели, да је у почетку сазидала кћи Бана Калаја, који је становао преко Требишнице у селу Мирушама. Овој цркви спадају три села, и то: Паник са 33 куће. Душа мушких 175, женских 142.; Орах са 19 кућа. Душа мушких 79, женских 71.; Чепелица са 38 кућа. Душа мушких 129, женских 120.

У сва три поменута села живе православни Срби, осим у Чепелици што има 7—8 кућа мухамеданаца, т. з. Хајдаровића. Осим вјерских одношаја, никакве разлике нема између православних Срба и ових Срба мухамеданаца.

*) Около цркве има група стећака, али натписа нема ни на једној гробници.

Вриједно је забиљежити, да се и у селу Ораку налази једна црква у рушевинама, а такође и на јужној страни села Паника, на хумку званом „Враћевица“ налазе се развалине од цркве.

VI.

Црква храм св. Јована Крститеља у Мириловићима.

Од села Паника за 1½ сахат хода сјеверо-западно простире се село Мириловићи. На средини села, а поред главнога сељачкога пута, (који води из Љубомира у Билећу) налази се црква храм св. Јована Крститеља. Као до сад споменуте, тако и ова црква је била у развалинама до 1849 године. Тада су је сељани обновили. Сазидана је од тврдога материјала (у облику лађе). Звоник је на преслицу са једним звоном. На оба споредна зида и на полукружној олтарској апсиди има по један прозор. Сволтана је сигом. Дуга је 10·20 см., широка 5·50 см., а висока 4·20 см. С лијеве стране црквених врата на преломљеном комаду од гробнице, а у црквеном зиду види се оваки натпис: „нас зна пречеџ црквиште. При пошљедњем обновљењу цркве ови је камен у зид употребљен, а пошто је гробница разбијена, натпис није у цијелости.“

На једној гробници налази се натпис, који се налази на пошљедње обновљење цркве, а гласи: „1849. начинише мириловићани цркву храм јована крститеља.“

Код цркве има група стећака, те поред крста, наџака и др на једној се налазе исклесане двије (2) слике гдје људи у римском ођелу јашу. Слика је престављена као на разбојишту, јер један од јашућих је ударио копљем пјешака под лијеву сису, а овај се превалио. О првом основању, као ни разорењу, народ не зна причати ништа.

У селу — опћини Мириловићима има 70 кућа. Душа мушких 308, женских 269. Ни у овоме нема друге вјероисповијести осим православних Срба.

VII.

Црква храм Покрова св. Богородице на Моску.

Од села Паника за 1½. сахат хода главном цестом, која води из Билеће у Требиње простире се село Моско. Моско је

на половини пута од Билеће и Требиња. Овде је оружничка пошта и војничка постаја са једном кумпанијом војника.

Село је по романтичном положају лијепо, само што у води оскудијева. На сјеверном крају села налази се црква храм Покрова св. Богородице. Као до сада описане тако је и ова црква била у рушевинама негдје до 1866—7 год. Тада су је сељани обновили. Сазидана је у облику лађе, а сволтана каменом. Звоник је на преслицу са једним звоном. Величима јој је као и св. Петра на Петрини. Дуга је 6·50, широка 3·20 цм., а висока 4. м. На спредним зидовима и на полукружној апсиди има по један четвртасти прозор. Код цркве има неколике гробнице. Натписа како на цркви тако и на гробницама нема. О првом оснивању цркве народ прича, да су је саградили браство Малешевци. Као остале тако је и ова црква сиромашна, да нема ни потребних ствари за Богослужење. У Москву има 35. кућа. Душа м. 117. а ж. 103. Осим војништва и једнога трговца (римокатолика) све православни Срби. Узгред напомињем, да се налази у селу Жудојевићу једна црква у решевинама — а веле, да је била посвећена св. Игњатију и да су је градили братство Малешевци. Зидине су дуге 9, а широке 5. м. Ово је село поред главне цесте, а на средини пута између села Паника и Москва. Село броји 9 кућа. Душа мушких 27, а женских 27.. и то све православних Срба.

Оволико о црквама у Завојној Мисли ја као парох могао разабрати и распитати из народног предања, мјесног положаја и неких натписа. Мислим, свакако да ће ово бити корисно за српску књижевност и да ће моћи у неколико послужити као грађа за будућу историју цркве у овоме крају. Овакве ствари потребно је што прије испитивати, јербо и ово што се може дознати, дознаје се од старијега елемента, док млађи о томе стабо причати знају.

Ц В Ј Е Т Н И К Д У Х О В Н И.

(Афоризми.)

Прикупио М. Н.

О смирености.

Почетак је спасења — самоукоријевање (Ава Евагрије).

Са смиренешћу буди такав друг, да без ње никад и ништа не прее дузимаш ни говорити, ни мислити, нити ишта друго (Прот. Аврамиј Некрасов.)

Љуби смиреност, јер је и Бог љуби.

Код људи се поштује богатство, а код Бога поштена и смирена душа (Св. Исаак Сириј.)

Ко се сам себи не допада — допада се Богу.

Ко сам себе укорава пред Богом — Бог ће тога завољети.

Велики је само онај, који види и осјећа своју ништавост пред Богом (Карамзин).

Ако желиш да си велики пред Богом — буди најприје мали и низак у својим сопственим очима.

Смиреност је висина (Лука 18, 14): чим више когод себе унижава и смирује, тим више себе уздиже.

Као што више архитектор копа у дубљину, да му буде тврђи темељ кући, тако и хришћанин за темељ својега спасења треба да у себи оснује што дубљу смиреност, на којој само и може одржати спасење његово (Прот. Ј. Томачев.)

Десетина су добили спасење без сјајности угледа међу људима, без пророштва и чудотворства, али га нико добио није без смирености нити без ње може ући у царство Божије (Св. Јован Љествичник).

Као што се не може лађа направити без клинаца, тако се нико не може спасти без смирености (Мати Синклитија.)

Пут смирења је низак, али изводи у највеће небесне висине; ако желиш тамо — тим путем иди (Св. Тих. Задонски.)

Покајање грешника диже поново к небу; плач о гријеху куца у небеска врата, а смирење их отвара (Златоуст.)

Смиреност је тифон, који може душу подићи са дна пакла на небо (Св. Јован Љествичник.)

Пошто је охолост (гордост) сурвала противу неба у пакао, то као противуположност охолости треба претпоставити смиреност, која уздиже из пакла, т. ј. из гријеха на небо (Фил. М. Московски).

Ко држи себе да је праведан пред Богом — није чист, па буди био светији од свих светитеља; на против, који рачуна себе за потоњег, тај себе правда пред Богом (Златоуст.).

Бог прашта само онима, који себи ништа не опраштају.

Пред Богом себе извињава који себе обвињава.

Ако држиш себе за малог, Бог ће те подићи за великога (Св. Димитрије Ростовски).

Као што се за вријеме кише сва вода слива с брегова у равнице, тако и Божија благодат, коју Бог обилато излива на свакога — жели сабрати се у смирена срца.

Ток Божије благодати сличан је рјечној току — не уставља се на оходе, него на смирене (Ф. М. Москов.).

Охолост не прима у себи благодат, јер је сама собом напуњена, а смирење лако добија благодат, јер је напуњено ни собом ни чим другим (Он).

Бог ствара из ничега: док год ми хоћемо сами да смо нешто — Бог у нама своје не ствара ништа (Он).

Ко не познаје своју ништавост, него рачуна у себи много својих добрих дјела, тај неће за њих добити награде (Златоуст.).

Молитва и сва добротинства, која се чине са охолешћу — пропадају (Ава Исаија).

Шта су сва наша добра дјела без смирености? Ништа више, него смртна прашина, коју један вјетар охолости понесе (Прот. Ј. Толмачев).

Што је сô за свако јело, то је и смиреност за свако добротинство (Св. Исак Сирин).

Смирење је највјернији стражар свакога добротинства (Св. В. Велики).

Ништа се не може сравнити са врлином смирења, јер је оно: мајка, коријен, храна, темељ и свега свакога добра и врлине (Златоуст).

Напредовати у врлинама значи — напредовати у смирењу (Св. Василије Велики).

Треба се старати о смирености не само грешнику, него и праведнику.

Зашто дрво што већма расте у вис — већма и коријење пушта у земљу? Оно уздижући се смирава се, а смирујући уздиже се. Тако треба и ти да поступаш, о хришћанине! Ако си обдарен умственом, моралном, или буди којом врлином — вазда пази да се с њом не поносиш, него што више буди смирен, јер без дубоког коријена смирености нијеси обезбјеђен од падања.

Радуј се врлини, ако је испуњаваш; но, ипак се не поноси с њом, јер ти се може догодити пропаст у самом пристану (Св. Нил Синајски).

Ако бисмо подижени били — по ријечи Апостола — и до трећега неба (II Кор. 12, 2) ипак треба нам се чувати да не будемо сурвани у најдубљу пропаст заједно са одпадшим од Бога Анђелима.

Не треба ни сувише очајавати због својих гријехова, нити се сувише надати на своја добротинства (Златоуст).

Сјећај се падања силнијих и смируј себе у својим врлинама (Св. Јефрем Сирин).

Не узноси се својом вјером и светошћу, него до потоњег даха буди у страху и покајању (Ава Исаија).

Док си год жив и док не разминеш сва митарства — себи не вјеруј (Ава Исаија).

Дошао један стари подвижник код другог и рекао му: „Ја сам умро за овај свијет.“ Он му одговори: „Не надај се никад у себе док год не изађеш из тог тијела, јер и ако говориш да си ти умро, али знај, да сатана не мре (Древни Патерик).

Ти си стар, али ђаво није остарио; мртве су ти страсти, али је ђаво жив.

Смиреност је непобједиво душевно оружје.

Ни на што се ђаво толико не срди, нити о чем толико жали, нити се чим тако гони и обезоружава као тим, кад је човјек смирен и кад не хоће и не тражи славе и узвишења од других.

Срећне су оне очи, које узрок смирења не удостојавају себе погледа на небо (Ава Исаија).

Никакав подвиг, ни добротинство неће допринијети човјеку спасење ако је без смирености.

Вазда чињети добро, а мало мислити о себи — знак је смирености (Тома Кемпејски).

Срећан је сваки онај, који проводи високи — морални живот, а међу тим има смирену мисао о себи.

Ако имаш у себи чега доброга, то оно није твоје, него Божије; своје ништа немаш, осим гријеха.

Учиниш ли добротинства, сјети се Онога што је рекао: „безъ Мене не можете творити ничесоже“ (Јован. 15, 5).

Праведно живјети, добро чинити и мислити — није жртва Богу, него само дуг човјеком пред Њим (Схимонах Партеније).

Сјећање и кајање за прве гријехове довољна је узда да нас смирава и уздржава (Златоуст).

Сасвим не заборављај, ко си ти био, и са свим не мисли, ко си ти сад.

Више треба да жалиш за оним врлинама, те их немаш, него да се хвалиш са онима, што их имаш.

Смирење је један од знакова праве истините мудрости.

Није онај mudar, што мисли, да има мудрости; него онај је mudar, који познаје своје незнање и излијечио је себе од високоумија.

Први је великан онај, који је сам за себе мали (Тома Кемпејски.)

Пошто смирење узвисује човјека престога и неучена, то помисли, колику ће част принијети великим и уваженим лицима (Св. Исак Сириј).

Желиш ли користовати се првијенством? — Уступи га прије другогме (Златоуст).

Желиш ли бити великијем? — Буди мањи од свијех (Марко 9, 35) Св. Јефрем Сириј.

Ко високо лети — ниско пада (народна пословица).

Достина се не сраме назвати себе пред другима, да је грјешан и недостојан, али не трпи да га куди о себи од другог. — То није знак смирености.

Не показује смирење онај, који куди сам себе, него онај, који слуша некога да га куди и своју љубав према томе не губи (Св. Јован Љествичник).

Савршенство смирености састоји се у томе, кад радосно носимо лажне на нас увреде (Св. Исак Сириј).

Смиреност снисходи слабостима других, јер осјећа своје сопствене.

Као што мртавац не једе, тако и смирени није у стању другог осуђивати, па буди видио га да се и идолу клања (Ава Лонгин).

Ако хоћеш да постигнеш мирноћу душевну овога и онога свијета, то вазда говори себи: „Ко сам и шта сам ја“? и никога не осуђуј (Ава Јосиф).

Ако смирено о себи мислиш — свуд ћеш наћи себи мирноћу (Ава Пимен).

Ко унижава сам себе, тога други не унижавају.

Извјештај о основним школама црногорским у школској 1897 и 8 години.

(Саопшћава се у изводу.)

Ревизор: Косто Лучић, учитељ у Дробњаке.

2. Школа Горанска.

Школа је троразредна: I., II. и III. разред. Испит је био 13 маја и трајао 5½ сати.

У I. разреду уписано је било ученика: 24 муш. и 1 женска; у II. раз. 13 муш. и 1 женска; у III. раз. 3 ученика. Свега 40 муш. и 2 жен.

Од овијех присуствовали су испиту: из I. раз. 17 муш. и 1 женска; из II. раз. 13 муш. и 1 женска; из III. раз. 2 мушка. Свега их је присутнијех на испиту ученика било 32 муш. и 2 женске.

Ученици, који на испит изашли нијесу, већином су школу напустили због болести, један је ученик отпуштен због рђавог владања, а један је био уписат у почетку школске године, али чије долазио.

Ниједно дијете не понавља.

Укупни годишњи успјех у наставним предметима постигнут је: у I. раз. скоро одличан ($4\frac{4}{5}$); у II. раз. више него врло добар ($4\frac{1}{2}$); у III. раз. врло добар (4).

Дисциплина је била врло добра, а такође чистоћа школе и ношња и држање дјецe, у колико то од учитеља зависи.

Способност је учитељева врло добра, и за све разреде подједнака, а трудољубље му је одлично.

Учитељево владање и држање је како у школи тако и изван школе одлично, па га тако и поштују у мјесту.

Школски рад отпочет је 20 октобра ове школске године. Дневно је рађено зими 4 а љети $5\frac{1}{2}$ сати, а свега је било 129 раднијех дана.

Сви су предмети, према наст. плану, обрађени у довољном обиму, изузевши програм пјевања у III хем раз. и то због премалог броја ђака (? У.)

Ученици су школу доста рђаво похађали, чему је узрок највише непогода времена, болест и неколико сиромаштина, а учитељ је ревностно школу посјеђавао. Од исте је остао 6 дана по дозволи главног школског надзорништва.

Сви су претокли школски у добром стању и уређивани су на своје вријеме.

Прихода је било за ову школску годину фиор. 130 и $81\frac{1}{2}$ новчића, који је према одредбама школског закона покупљен.

Расхода је било фиор. 111 и 82 новчића, и учињен је брижљиво и цјелисходно.

Школско је здање у добром стању; учионица има 148 500 кубичних метара, а на сваког ученика долазе по 3 536 куб. метра.

Погрешке у настави: Ученици, кад читају, пјевају; усмено излагање прочитаног штива до крајности је буквално; изучавање Земљописа и Историје је у III хем разреду механично.

Оштре примједбе: Народ овој школи који припада, слабо води пажњу о истинском образовању дјецe своје, а тако исто и њихови главари изузевши г. Војводу Л. Сочицу, који се једини о њој брине и њен значај добро разумије.

Особито мј. шк. надзорник г. Ком. Вико Радојичић своју је дужност занемарио до крајности према овој школи, једно због тога што је у своме селу Стабнима држао приватну школу, а друго, што су између њега и појединаца на Горанску заплетени лични одношаји, премда са учитељем лијепо живи. Ушљед овога не иде у прилог школи и њезином напретку да овај и за у будуће буде мј. надзорник ове школе, а и сам жели да се замијени, што ми је казао приликом ревизије школе у Стабнима, јер на испиту школе на Горанско није присуствовао, и ако је предходно писмено нарочито позват као мј. шк. надзорник.

1. Школа на Богетиће.

Школа је троразредна: I. II. и III. разред. Испит је био 14 јунија и трајао је $7\frac{1}{2}$ сати.

У I. разреду уписано је било ученика 71; у II. раз. 14; у III. раз. 4. Свега дакле било је уписатијех 89 ученика.

Од овијех присуствовали су испиту: из I. разреда 65 ученика; II. раз. 14 ученика и, из III. раз. 4 ученика.

Ученици, који на испит нијесу изашли, већином су напустили школу због болести и неки због сиромаштине.

У I. разреду понављаће 3 ученика, а у другом један.

Укупни годишњи успјех кроза све разреде постигнут је више него врло добар.

Дисциплина је била врло добра; такође је била чистоћа школе, ношња и држање дјеце.

Сви су предмети у довољном обиму обрађени према наставном плану.

Способност је учитељева врло добра, и за све разреде подједнака, а трудољубље му је одлично, које би се и за примјер узети могло.

Владање и држање учитељево је и у школи и изван ње одлично.

Школски рад од почет је 12 новембра. Свега је било 100 раднијех дана, а дневно је рађено по 5 сати.

Ученици су одлично школу посјеђавали, а тако исто и учитељ, и није од школе никад изостао.

Сви су школски протоколи у добром стању и на своје вријеме уређивани су.

Прихода је за ову шк. годину било ф. 140 75 новчића. Скупљен је према државном данку $3\frac{1}{2}\%$.

Расхода је било 93 ф и 31 новч., сви су обрађени и цјелисходно учињен

Школско је здање доста доброг стања, само је запуштен и још добро неуређен учитељев стан.

Учионица има 110 куб. метара, и на сваког ђака по 1.235 куб. мет. долази.

У споразуму са мј. шк. властима прописао сам за ову школу сљедећу поправку:

Да се у близини школе начини нужник, како би се могла боље одржавати чистоћа око школе.

Да се на западном зиду учионице начини прозор, величине осталијех прозора на шк. здању, на мјесту једног врло маленог прозорчића, како би у учионицу што више свјетлости и чистог ваздуха улазити могло.

Да се зазиђу двије пањеге (рупе) у унутрашњости учионице на западном зиду.

Да се купе браве за троје улазних шк. врата, како не би школа као досад отворена стајала.

Да се школско здање по увиђавности окарта и све обијели.

Да се купи Писмарица и Штица по мет. Вукићевића.

Опће примједбе: Што се тиче учитеља нијесам му могао у школској настави ништа примјетити, него његов рад у свему заслужује похвалу.

Народ и дотични главари добро ое заузимају око школе, тијем више због тога што ова школа није радила од 1892 године до сад.

Особито заузимање и рад мј. шк. надзорника г. оф. Илије Н. Контића, заслужује похвалу, те је у прилог школе и њезиног будућег напретка да поменути остане и у будуће на овој почасној дужности.

ИЗ УЧИТЕЉЕВИХ ПРИБИЉЕЖАКА.

1. „На колико се дијелова дијели Бог!“ (пита један учитељ, који је учио учитељску школу на страни).

2. Пита ђак учитеља: „господине, зашто Бог не опрости Адаму за то, што је изио само једну јабуку? (Врло је занимљиво, шта је учитељ на то одговорио У.).

3. Учитељ: „Зашто ми, сине, кад се крстимо положимо два прста к длану?“ —

„Да не избијемо очи“, одговара ђак.

4. Учитељ одреди једнога да редовно чита молитву у школи. По једном часу узвикну малу Марко Ековај, господине, неће више читати молитву!“ „Зашто, сине?“

„Изио је амин, господине.“

5. Учитељ упита: „какви су закон имали први људи у рају, Радоване?“

„Дрвени“, одговара ђак.

6. Ко смо ми по народности, Стево?

— Ми смо по народности Колашинци.

— А знаш ли, ко смо по вјери?

— По вјери смо Морачани.

7. Упита свештеник ђака: „ђе ви је учитељ, сине?“

Отисао је на Цетиње, да ми донесе цитанку. —

8. Кажи, Љубице, које је пиће најздравије за дјецу?

„Месо, јаја и млијеко.“ одговара ученица.

10. Причај штогод о носу, Станко! —

„Човјек има два носа“, би одговор.

11. Причај, Милане, о урметину!

Урметин зријева у Јануару.

12. Ђак: „Господине, ђаци се купљу и ја их не могу трпљети више“

— Та шта чине они тијем теби?

— Ви сте казали, да се не купљемо. —

13. Бак: „Господине, мене ће сјутра бољети глава, и нећу моћи у школу доћи“.

— Откуд ти то знаш?

— „Знам ја, господине.“

14. Зашто нијеси научио Саво?

— Начињели сте ми мјесто код Јова, а Адам да сједи код њега, не би ништа могао научити.

15. Причај о кокошки, Симо!

Симо донио кокошку у школу, ваљда на дар учитељу, и метнуо ју у скамију, па ју извади из скамије и рече: „Ево је, господине, па шта бих ви причао, но ју виђите.“

16. Зашто нијеси написао, Лазо?

— Сломилa ми се таблица, господине.

Како то?

— Писах црте, па пуче гром и сломи је.

17. „Што си море тако,“ рече учитељ Ђаку, „могао би тјерајући лисицу истјерати Вука“.

— Не бих, господине, вука, него зепа.

18. Учитељ још не познаје своје ученике, а прошло већ два мјесеца школскога рада. Бак пио воде и враћа се на своје мјесто.

Учитељ: „одакле си ти мали?“

— Ја из школе, господине.

19. Учитељ: „зашто не смијемо много јести, Тисто?“

— Да се не прехладимо.

20. Шта је најзнатније учинио Ђурађ Црнојевић?

— За то што је донио Млетке у Црну Гору.

21. Учитељ пита о реченицама и много развукао. Ђаку се већ досади и рече: „Ја ти, господине, нећу више казивати.“

22. Каква бјеше школа (успјех) у селу Н.? упитају Марка.

— Нијесам никада боље ни видио: 11 људи — 16 ока ракије.

23. Учитељ: што су усклици, Раде?

— Дијелови кубног метра, одговори овај!

24. Учитељ држи предавање о човјечијем тијелу, Ђак се биште.

„Шта ралиш Милисаве?“

— Нешто ме једе, господине, па гледам шта је.

— „А о чему сам сад говорио?“

— Не знам: али је уш, али бува.

25. Колико имаш имена, Илија?

— Два, име и презиме.

„Откуда ти прво име?“

— Дошло је отуда преко Мораче.

26. Учитељ ударио малог Пера у школи. Перо се диже и плачући :

„Удри вала, господине, колико ти је воља; ти си ми отац, ти си ми мајка, ти си ми сестра.“

27. Учитељ: „Кажи једну ријеч? која свршава са е, Лука? — Пас. — Ти до њега? „Штене, господине.“

28. Ревизор: „Зашто су кози рогови натраг повијени*“

— Природа тако одредила, — одговара ђак.

Ревизор: „не, него за то, што иде кроз гору.“

— Па и јарац иде кроз гору, па рогови право у висинке, — рече ђак.

29. Учитељ: „Шта значи тестерасто лишће?“

— Значи стреа, — одговори ђак.

30. Колико има човјек зуба, кажи Мато?

— Има стотину.

31. Учитељ, кажи Лука, ксји је паша опалио Морачу 77. године?

Миљан-паша, одговори овај.

Морача, 20 Јуна 1899. год.

Приближење: Поп Милун Меденица, учитељ.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.
CRNOJEVIĆ

Блажени Патријарх СОФРОНИЈЕ

Петроградски листови донијеше за православни свијет тужну вијест, да се преставио блажени Кир Софроније, Патријарх Александријски.

Блажени Кир-Софроније родио се у Цариграду год 1798. Пошто је довршио своје образовање у цариградској патријаршијској богословској школи, ступио је у монашки чин г. 1820, и отпочео је служити као дјакон код Митрополита Прикониског Кузме, који је био обратио своју пажњу на изванредне способности и врлине младог Ставра Мејданџоглу, док је још у школи био.

Год 1839, послје смрти Митрополита Кузме, Софроније је био одма рукоположен за митрополита острва Хиоса.

Год. 1855 била му је повјерена митрополитска катедра Амасијска, а три године кашње био је позван у Цариград, да судјелује у патријаршеском савјету, одакле се опет повратио у своју епархију.

Год. 1863 Митрополит Софроније био је узвише~~н~~ на престол Васеленског Патријарха цариградског, али већ седамдесетогодишњи старац посл~~и~~је три године повукао се на одмор.

Год. 1870, посл~~и~~је смрти Александријског Патријарха Никанора, честити старац по једнодушној жељи народа и клира био је изабран на престо св. апостола Марка, на ком је остао до пошљедњег часа свога живота на корист и понос православне цркве.

Тако је у Бога починули Блажени Софроније скоро тридесет година управљао Александријском Патријаршијом, чувајући завјете и учење православне цркве и енергично борећи се са старијем неприликама Александријске катедре — сиромаштвом и иновјерном пропагандом.

Кад је данашњи руски цар Никола, као ондашњи престолонашљедник, г. 1890 путовао по истоку, блажени Софроније доживио је ту срећу, да у Кајиру дочека будућег цара православног. Стари Патријарх том приликом служио је свечану литургију и молебан у присуству руског престолонашљедника, који га је посл~~и~~је богослужења посјетио у његовијем одајама и изразио му своју пошту и оданост. То је био најрадоснији дан у животу овог великог православног Јерарха. Иза тога је одма Њ. В. Цар послао старом патријарху богати дар и потребита новчана средства, да се у Кајиру подигне пристојни патријаршески двор.

Блажени Софроније уживао је у читавом православном свијету велики углед и поштовање. Код. 1889 православна црква прославила је педесетогодишњицу епископства Патријарха Софронија, који је тада био одликован високим орденима од свијех православнијех владалаца. Њ. В. Господар Књаз Никола I одликовао је Блаженог Софронија првијем степеном Данилова реда.

Пријелаз у православље. — У Америци, у Тејран Ре, прешло је у православну вјеру 200 грчко-католика, који су се тамо населили, а припадали су прије сеобе у Америку. Крижевачкој грчко-католичкој, унијатској бискупији.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

Из наших средњих школа. Предавања у нашим мушкијем средњ~~и~~јем школама отпочела су 2 септембра; а у Институту Царице Марије почеће 9 септембра.

Ручни рад. У цијелом изображеном свијту, у свијем напреднијим државама, поодавно се увидјела потреба ручног рада у основнијем не само женскијем, него и у мушкијем школама. Ево са срећом ће се и код нас отпочети уводити: данашњи наши учитељски приправници, који излазе из Богословско-Учитељске школе, међу осталијем учиће и течај предавања ручног рада. Док се на све стране ручни рад уводи у школе, гдје га до сад није

било, учитељско удружење покрајине на Рајну прихватило је погледом на мушки ручни рад слиједеће резолуције:

1. Узгојни моменат ручног рада није толики, да би било потребно, да се ручни рад уврсти међу учевне предмете основних школа;

2. социјална и господарствена вриједност ручног рада није такођер толика, да би га требало уврстити у основне школе.

3. школско-технички разлози противе се такођер тому, да се ручни рад уврсти у ред учевних предмета.

4. постоји бојазан, да би ручни рад био на уштрб опћој и стручној наобразби учитеља.

Иста је скупштина изјавила и проти обуци у кућанству у дјевојачким школама уз додатак, да таква обука спада у *продужне школе*.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

† **Владимир Јовановић** знаменити српски пјесник испустио је 2 августа своју мученичку душу у Шангу. Свршио је философски факултет у београдској Великој Школи и био је професор гимназије. Почео је рано пјевати. Обично нам је у својим пјесмама износио слике свакодневног друштвеног живота, Внимало га не идеалишући, дакле био је шљедбеник Золин у пјесми, био је крајњи реалиста. Пјесме му се одликују особитом живахношћу, све видимо својим очима. Прије три године душевно је оболио. За свог живота имао је међу млађим снагама, које се тек појављују, прилично подражача.

† **Владимир Радовић**. Из Мостара добисмо тужну вијест да се преселио у вјечност послвије кратке, тешке болести врли ројољуб Владимир Радовић, син добро познатог нам Сердара Мијата Радовића. Покојни Владимир основао је у Мостару добро уређену штампарију и покренуо независни лист „Српски Вјесник.“ Покој му души и вјечни спомен међу нама!

Историја Педагогије од К. Јелницкога. С руског превео и допунио Ж. Драговић. Цетиње. К. Ц. Државна Штампарија. 1899. Стр. 213. Цијена 1 ф. 50 н. или 3 круне. Историје Педагогије од М. Милићевића одавно већ нема у продаји, те осим *Kratke povjesti Pedagogije* од Васарићека друге нијесмо имали. Захвални смо г. професору Драговићу, што је овијем дјелом попунио знатну празнину у нашој школској педагошкој књижевности, те напријед наши ученици неће бити на муци без сходног учбеника.

Стогодишњица рођења дра Јована Хацића-Светића. У четвртак, 26 августа (7 септ.) о г., прославила је Матица Српска у Новом Саду на најсвечанији начин стогодишњицу рођења свога оснивача, д-ра Јована Хацића, у књижевности названог Милоша Светића. Истога је дана одржана и редовна годишња главна скупштина Матице Српске.

Прије подне је био у новосадској саборној цркви у присуству многобројнога свијета свечан парастос у покој души Јов. Хаџића-Светића, а за тим преливање гроба покојникова у порти. Иза тога је предсједник Матице Срске, Антоније Хаџић, отворио главну скупуштину и топлим ријечима поздравио чланове и госте. Секретар Матице Српске, д-р Милан Савић, говорио је у спомен и славу д-р Јована Хаџића. На овој свечаности присуствовао је Њ. С. Патријарх Георгије, и нови бачки епископ Митрофан.

„Бранково Коло“ за забаву, поуку и књижевност, бр. 34. изишао је с овом садржином: † Д-р Јован Ристић; Једној Српкињи у споменицу, пјесма Љубомира П. Ненадовића; Два друга, од Буда Будисављевића-Приједорског; Васкрсеније, роман грофа Л. Н. Толстога; Гете и српска народна поезија, од Д-ра Матије Мурка; О Арсенију IV. Јовановићу Шакабенти, лекције проф. М. Јакшића; Г. Руварац и Montenegrina, од Д-ра Лазара Томановића; Ковчежић: Књижевне биљешке. Просвјетни и друштвени гласник. Позориште. Читуља.

Бранково Коло излази у Сријем Карловцима. Цијена му је годишње 5 фиор., а за ђаке 3.50 фиор.

„Зора,“ лист за забаву, поуку и књижевност, власник и уредник Јован Дучић, год. IV, бр. VIII и IX. Излази почетком сваког мјесеца. Износи 4—5 табака, а цијена јој је: на читаву годину 4 фиор. или 9 д., за ђаке 3 фиор. или 7 дин.

Садржај: Од Уредника: Кастелар. — Одговори на питања нашег уредништва српским књижевницима: Одговара Слободан Јовановић, Ђорђе Поповић, Милан Недељковић, Драгутин Ј. Илијћ: Било. — Милета Јакшић: *Nocturni flores*. — Јован Дучић: Одавић: Божанска искра, Из збирке „Фантоми.“ — М. Радовић: Поноћ. — Стеван Бешевић Петров: Из пјесама „Крај огњишта.“ — Јован Дучић: Из пошљедњих пјесама Лелији. — Кампоамор: Застава и Барјак, превео Ј. Дучић. — М. Радовић: У подне. — Приповијетке: Иван Иванић: Моје дјетињство, Елегија у прози. — Лаза Поповић: Јосиф, Једна глава из једног тоза романа. — Пера С. Талетов: Крај. — Чланци: Јелица Беловић-Бернадзиковска: Жена будућности. — *Giosuè Carducci*: На гробу Франћеска Петрарке, превео Шп. Ј. Герун. — Хајнзе: Песник, превео Момчило Иванић. — *Albert Malet*: Ускршње успомене из Србије, превео М. Ст. — Оцјене и прикази: У јато голубе!... приказује *Vorick* — Кроника. Књижевност. — Разно. — Читуља.

„Весник Српске Цркве“. Лист Свештеничког Удружења, за хришћанску поуку и свештеничко усавршавање. Власник и издавалац Свештеничко Удружење. Уредник Никола Д. Божовић, парох београдски. Свеска VIII. Август. Година X. Штампарија Павловића и Стојановића. Београд. 1899. године.

Садржај: 1. Главни Одбор свешт. удружења свима члановима свешт. удружења. — 2. Главни Одбор свешт. удружења код Њ. В Краља приказ од Уредника. — „Замерке“ приказ и одговор на исте од Н. Д. Божића.

Богословско-историјски дио: 4. „Бањски краљ“ од г. Петра Стокића судента гимназ. Господара Јефрема Обреновића. (Свршетак).

Живот наших манастира: 5. Наши манастири и њихово преуређење од г. Дим. К. Михајловића свешт. и члана жичког дух. суда.

Живот нашег свештеничког удружења: 6. Још неколико мисли о издржавању старих и изнемоглих свештеника од свешт. г. Милуна Стојадиновића. — 7. „Спасавајмо се (братски апел свему свештенству) од г. Сибина Ђорића свештеника. — 8. „Вересија свештеничка“ од г. Мил. Стојадиновића, свеш.

Морално-поучни дио: 9. Положај жене у људском друштву“ кратка студија ђаконa В. Живковића

Проповједнички дио: 10. Бесједа на „Цвијети“ од преосвећеног епископа тимочког г. Мелентија. — 11. Бесједа на „Видов-дан“ од г. Вел. Марковића, свештеника и члана нишког духовног суда.

Из пастирске праксе: Како треба звонити при освећењу дарова и пјевању пјесме Достојно јест од протођаконa г. Пере Милојевића.

Кретање свештеничког удружења.

Расписа духовне власти.

Црквени гласник.

„Врач погађач.“ Власник и издавалац: Сима Лукин Лазић. Одговорни уредник: Стеван Бешевић Петров. Једини лист у Српству за шалу и за подсмјевку. Излази у Загребу сваког 15. и 30. у мјесецу. Цијена му је за наше крајеве 4 фиор. годишње, 2 фиор. на по године, а 1 фиор. за три мјесеца.

Штампана је књига Dva hrvatska mučenika — 30. aprila 1671. — (Ustrišci iz hrvatske istorije) Napisao D-r Aleks. Lj. Mitrović. Drugo izdanje sa predgovorom. Прва четири поглавља ове књиге оштампана су из Српског Гласa. Пошљедње поглавље, Dorisak, штампано је из рукописа.

Књига има 44 стране. Цијена јој је, с поштарским трошковима, 23 новч. Може се добити само у Уредништву Српског Гласa.

„Голуб“ лист за српску младеж. Бр. 18, год. XIX. У Сомбору, 1 септембра 1899. Садржај: — Неборив закон, Чика Јова Змај. „Друга пјеванија.“ — Цар. Р. М. Тасић. — Српској омладини, Миладин К. Николић-Расински. — Жаба Волујара, пртица из природописа. — Ој, што нисам!.. Крајшник. — Посљедица лами, по њемачком: Драгољуб Бранковић. — Ти се Бога сјети! Чика Васа-Љубисав. — Здраво, браћо!.. посвећена брату мухамеданцу Аливерићу Тузлаку, Крајшник. — Милојко Благојевић српски народни учитељ и ликовођа српског пјевачког друштва у Винковцима (Славонија). — Гласник. — Ријешење. — Голубов писмоноша. —

„Голуб“ излази сваког 1 и 15 Цијена му је за Црчу Гору 3 динара. Претплата се шаље: Књижарници Мил. Каракашевића у Сомбор. Рукописи се шиљу плаћеним писмима на уредништво, и не враћају се.

„Споменак“ (лист за српску младеж.) Бр. 8 и 9., год. VII. Садржај: Педесетогодишњица нашег Чика Змајове (са сликом). — Стручак споменка, Чика Васа Љубисав. — Свако дјело изађе на видјело, приповијетка приповијета младежкe српској: Јован Удицки, учитељски приправник. (Продужење) — Српска рода ја сам чедо. Илија Ђ. Будровац. — Гледиште је — Моја школа. Витомир — Досадан свет, Р. М. Тасић — Санац, Милан П. — Ћ. — Из даљине, по Томпи, П. Ј. Новаковић. — Савка, (истинита прича из дјевојачког свијета.) прича Јелица Беловић-Бернадзиковска — † Влади М. Јовановићу српском песнику, Алекса Којадиновић. — Нешто

о меду „П.“ — Тешка задаћа (са сликом), Речкић. — Позив на купљење ријечи по народу за рјечник Српске краљевске Академије. — Пастир, Милан П.—ћ. — Народне приповјетке. 1. Храбар војник. 2. Јуначина прича Јелице Беловић-Бернадзиковске. — Пјетао и златно зрице. — Дје-чији добротвори. — Споменков вјесник. — Разно. — Нове књиге и листови. — Напомена. — У доколици. — Ријешење. — Одговори. — „Споменац“ излази 1. дана сваког мјесеца на цијелом табаку, Претплата, рукописи и све што се односи на уређивање листа на адресу Ivan Martinović Rančev (Ugarska). Рукописи се не враћају. Неплаћена и недоплаћена писма не примају се. Порудбине без новаца не уважавају се.

Цијена је „Споменку“ за Црну Гору 1 фиор. или 2 круне. Један број 12 новч. Вересије нема.

Споменица прославе 50-годишњег књижевног рада Пресвијетлог Госпо-дина Јована Сувдечића, српског пјесника. Уредио за прославни одбор Илија Л Бивановић, српски учитељ. (Издана о трошку К. Ц. Државне Штампарије) Петиње, К. Ц. Држ. Штампарија 1899. Стр. 178. Цијена 1 круна или 50 новчића. Уз овако лијепо уређену Споменицу умјесно би било, да су приређивачи довијели и слику слањеникову, а могли су до-бити из Загреба клише од лијепе слике, која је приложена к пјесми „Sjetva i Vršidba.“

У нашој књижари могу се добити следеће књиге за средње и основне школе, као и разне поучне и друге и то по овој цијени.

CRNE GORE ĐURĐE

Књиге за средње школе. CRNOJEVIĆ

	ф. н.
1. Алгебра	1 50
2. Аритметика II дио	— 36
3. Ботаника	1 80
4. Grčka Početnica	1 20
5. G. J. Cezar galski rat	— 65
6. Граматика Црквено Словенског Језика	1 —
7. Geometrija II dio	— 84
8. Дидактика и Методика	1 50
9. De Viris illustribus	— 84
10. Збирка Математичких задатака	— 90
11. Општа Историја	2 40
12. Историја Љ. Ковачевића I ви дио	— 90
13. „ Убавкића II-ги дио	1 20
14. „ Црне Горе од Милаковића	1 50
15. „ Хришћанске Цркве	1 10
16. Изјашњење Св. Литургије	— 60
17. Катавасија велика	1 40
18. Latinsko-Njemački Hrvatski rečnik	1 —
19. Логика	— 72
20. Литургика	— 75
21. Лекције из православног догматичког Богословја	1 —

22. Минералологија	— 90
23. Наука о Човјеку	3 —
24. Ovidiја Nazona	— 90
25. Омилитика	— 80
26. Православно Пастир Богословје	— 72
27. „ Нараствено Богословије	— 60
28. Познавање и Његовање Човјечијег Тијела	— 60
29. Пространи Катихизис I-ви дио	— 36
30. „ „ II-ги „	— 36
31. Примјери за Латинске Облике II-ги дио	1 60
32. „ из Српске Литературе	3 90
33. „ Књижевности из Језика Старо-Срп.-Словен.	1 80
34. Преглед Основног Богословја	— 60
35. Псалтир	1 60
36. Приповијетке Даничића	— 60
37. Рускаја Хрестоматија I-ви дио	— —
38. „ „ II-ги „	— —
39. „ Историја	— —
40. Српска Читанка II-ги дио	1 50
41. „ Граматика	2 70
42. Словеница грчког Језика	1 90
43. Синтакса Латинска граматика	1 80
44. Теорија Књижевности	1 —
45. Упутство за Читање Сва писма	1 —
46. Француска читанка	1 80
47. Хигијена	1 80
48. Хемија	— 72
49. Hrvatska Citanka I-ви дио	2 10
50. „ „ II-ги „	3 60
51. Историја педагогије	1 50

Књиге зу Основне Школе.

1. Апостол и Јеванђеље	1 20
2. Буквар Српски	— 20
3. Буквар Словенски	— 12
4. Ботаника	— 24
5. Геометрија	— 48
6. Зологија	— 36
7. Земљодјелска Читанка	— 36
8. Земљопис Црне Горе	— 20
9. Историја за III. и IV. разред	— 35
10. Катихизис за III. разред	— 12
11. „ „ IV. „	— 20
12. Катавасија	— 19
13. Кућарство	— 54
14. Латиница	— 12
15. Минералологија	— 30
16. Општи Земљопис	— 43
17. Прва настава у вјери	— 12

18. Приповијетка	— 60
19. Писмени састави	— 17
20. Познавање и њег. човјечијег тијела за I. и II. разред.	— 10
21. " " " " " " III. "	— 15
22. " " " " " " IV. "	— 20
23. Рачуница за III. разред	— 19
24. " " IV. "	— 24
25. Мала српска граматика	— 21
26. Физика	— 75
27. Часловац	— 12
28. Читанка I. разреда	— 20
29. " II. "	— 30
30. " III. "	— 50
31. " IV. "	— 80

Школска училила: мапе и глобуси.

1. <i>Мапа</i> балканских земаља	12 —
2. " Европе	8 —
3. " Кв. Црне Горе, издање П. Ровинског од г. 1889.	1 50
4. <i>Шрајберове</i> природописне слике за зид	35 40
5. <i>Природописне</i> слике за зид у 50 таблица	14 50
6. <i>Глобус</i> српски од 8 у пречнику	8 —
7. " " <i>НАЦИОНАЛНА</i> с полумеридијаном	11 —
8. " " <i>БЕЛОГРИКА</i> с меридијаном	18 —
9. <i>Збирка</i> геометријских тијела, кутија	5 —
10. <i>Словарица</i> или писмарица	3 60
11. <i>Штица</i> за зид удешена	2 50.

Цетиње, 10 септембра 1899.

Прва К. Ц. Повлашћена Књижара
П. М. КАЛУЂЕРОВИЋА.

К Њ И Ж Е В Н И О Г Л А С.

Његово Високопреосвештенство наш Митрополит Господин Митрофан, старајући се за добро своје пастве, написао је:

„Спомоћно упутство о исповиједи ЗА СВЕШТЕНСТВО И НАРОД.“

Ово је дјело најприје било штампано у нашој „Просвјети.“

Управа Митрополијске канцеларије, увиђајући, да се наше свештенство и народ увијем врло важнијем дјелом не би могли користити из „Просвјете“, у којој је дјело излазило у течају три године, колико кад би се оно штампало засебно, одлучила је, да се споменуто дјело из трегодишње „Просвјете“ прештампа и изда у засебној књизи.

Ово дјело нашег Архипастира врло је поучно за свакога православнога Хришћанина, а свештенству је просто необходимо, за то га и препоручујемо најтоплије како свештенству, тако и народу.

Дјело је готово. Штампано је у Државној Штампарији на Цетињу на лијепој хартији велике осмине и износи око 20 штампанијех табака.

Цијена је књизи 1 фиор. Ко скупи 10 књига, једанаесту добија на дар. Добити се може у Управи митрополијске канцеларије.

свега тога јавља се много препона, да се та намјера оствари, а у исто доба казују се и средства, како да се те препоне савладају.

Гертруда је главни јунак „Књиге за народ“. У њој је писац изнио идеал најбоље мајке, најбоље жене и домаћице у сеоском животу. У њеној породици, благодарећи њеноме уму и доброме срцу, влада ред, задовољство и побожност. Она сама васпитава и учи своју дјецу. Прво васпитање и поука, што га Гертруда даје својој дједи, јест баш оно васпитање и поука, што га Песталоције жели за народ и којијем се он нада да побољша наравствено и материјално стање народно. „Цијељ је књиге „Линхард и Гертруда“, говори он у предговору, — да помогне побољшању народнога образовања, које би одговарало правоме стању народа и његовијем потребама.“

Своју књигу дао је Песталоције Изелину, који је тада живио у Базелу, да је прегледа. „Утисак, који је на њега учинило моје дјело, говори Песталоције, био је необичан. Он је отворено признао, да му није познато ништа сличнога, што би се могло сравнити с мојом књигом и да начела истакнута у њој чине битну потребу нашега времена“. Изелин је узео на себе дужност, да даде књигу у штампу.

Књига је изашла 1781 године. Она је, како говори Песталоције, била веома добро примљена не само у Швајцарској, него и у читавој Германији. Сви листови из ове времена издања хвалили су је. Али највише је изненадило Песталоција то, што му је одма чим је књига изашла, берлинско учено друштво поднијело адресу захвалности и одликовало га златном медаљом.

Наскоро пошто је штампано ово дјело, Песталоције изда друго — „Христоф и Елза“. Ово је дјело основано на истој идеји, на којој и прво, али стоји много ниже од „Линхарда и Гертруде“.

Године 1782 Песталоције почне издавати лист „Швајцарски листић“, у коме је он штампао своје омање приповијетке. Затијем је написао продужење „Линхарда и Гертруде“ и „Моја опажања о утицају природе у развићу човјечанства.“

Године 1798 уђе у Швајцарску француска револуционарна војска и поруши Унтервалден и све кантоне, који су се противили новостима, што их Французи заведоше. Стотине грађана изгинуле су у борби, стотине су напустиле отаџбину, а други су били позатварани по тамницама. Остало је много сиротне дјеце без крова и његе. Швајцарска влада предложила је Песталоцију, да се заузме око васпитања те напуштене

дјеце и за ту сврху дали су му здање, које је припадало бившем у манастиру у Станцу. Он се радо прими ове понуде и скупи се око 80. сиротне дјеце. Већина те дјеце била је крајње изнурена и јадна, срабава, крастава и нечиста. Ни њихово наравствено стање није било боље. Песталоције се с највећом вољом заузео око васпитања те несретње дјеце. Он је био с њима увијек, од јутра до мрака. „Мој поглед, говори он, почивао је на њиховом погледу, моје сузе мијешале су се с њиховијем сузама, што су она јела и пила, то је и мени служило за јело и пиће; она су била са мном и ја с њима. Ако су била здрава — ја сам био међу њима, ако су била болесна — ја сам бдио над њима“. Песталоције се користио свакијем случајем, да би јаче могао утицати на њихово срце и вољу. „Ја хоћу, говорио је он, да најприје очистим унутрашњост чаше, па ће је онда лако бити очистити споља“.

Песталоције се поново почео старати, да умно развиће дјеце уједини с поуком у занатима, и да то обоје слије тако рећи у једну хармоничну цјелину. Но сад се је већ потпуно увјерио, да томе уједињењу мора претходити основна поука, потпуно одвојена од поуке у ручном раду.

О својој поуци у Станцу Песталоције, између осталог, говори ово:

„Пошто сам био принуђан да сам, без ичије помоћи, дајем лекције дјеци, старао сам се, да не нађем како се могу поучавати мнозина заједно; као једино средство за то служио ми је јасан говор. Ларма која је настајала, кад би дјеца понављала за мном ријечи, навела ме је на мисао, да је ту потребит такт, који у исто доба чини, те бива јачи утисак од онога што се предаје“... „Нужда ме је приморала, да у поуци прибјегнем к помоћи ученика. Немајући помоћника, ја сам сједао способнијега ученика између два неспособнија: он их је обухватао рукама и казивао им је што је знао, а они су то понављали и тако учили оно, што не знају. С искреном љубављу сјеђели су они један поред другог. Њихова срца била су загријана радошћу и саучешћем; њихов узајамно-потичани унутрашњи живот водио их је напријед, и они су се усавршавали.“

У јуну 1799 године Французи, гоњени од Аустријанаца, поново дођу у Унтервалден и доведу са собом мноштво болесника. Здање школско потребовало им је за болницу. Песталоције морао је то здање оставити, а ученике распустити. То је био за њега врло тежак удар. „Кад поморац, којему се сломи брод, — писао је доцније Песталоције о томе догађају свога

живота, — последије многијех мука угледа најпослије земљу, у њему васкрсне нада, да ће и даље живјети, но одједном бура га опет баци у бескрајну пучину морску, — он у ужасу по хиљаду пута узвикне: о, зашто ја нијесам погинуо?! — али опет напрже уморени поглед, опет загледа у даљину и тражи бријега. У таквом сам истом стању био и ја“...

Отпуштајући своје питомце, Песталоције свакојему даде по једну торбу, а у њој хљеба и по мало новаца. Опраштајући се с њима, он је плакао и љубио их. Дјеца су такође плакала и називала га својим оцем.

Пошто је Песталоције страдао и душевно и тјелесно, он отпутује из Станца у планинско мјестанце Гурнил, ради поправке здравља. Затијем, пошто се је мало поправио, стане поново тражити учитељскога рада. С том сврхом пође у Бургдорф (Бернски кантон). Ту он добије допуштење, да може давати лекције у основној школи. Но други учитељ Бургдорфске школе, пошто виђе Песталоцијев рад и новости, које заводи, побоји се, да не изгуби углед и мјесто, па почне приповиједати по вароши, да Песталоције не зна ни читати, ни писати, ни рачунати, и да не предаје дјечи катихизис. Песталоције био је принуђен, да остави основну школу. Он је тада био у крајњој нужди и писао је историчару Цшоке-у: „За тридесет година мој живот није био ништа друго, до једна очајничка борба са сиромаштином. Зар ти не знаш, да ја до данас нити сам посјеђавао цркву, ни друштва, с тога што нијесам имао ни одијела, ни новаца да га купим? О, пријатељу, зар ти не знаш, да су се изругивали нада мном по улицама због тога, што сам био налик на просјака? Зар ти не знаш, да сам више од хиљаде пута бивао без ручка, и у подне, кад су и највећи сиромаси за трпезом, ја сам с тугом глодао кору скорјелога хљеба по улици. Да, ја и до данас водим борбу с највећом нуждом... А све то бива ради тога, да бих чим год могао бити користан мањој браћи.“

Године 1800 Песталоције се удружи с Крузе-ом и другијем помоћницима, па се ријеша да оснује у Бургдорфу своју школу. Влада се је показала према томе наклоњена и уступила му је за ту сврху један старински замак. Ученици су се брзо сакупили и предавања су одпочела. Наставни предмети били су: матерњи и француски језик, геометрија, рачуница, историја домовине и музика. Стари језици нијесу предавани. Почетна поука била је основна и очигледна. По знању и узрасту дијелили су се ученици на 6 разреда. Сваки дан било је по 7

лекција, а свака лекција трајала је 1 сат. Вријеме између часова употребљавали су на јело, шетњу и игре. У играма су често с ученицима учествовали васпитачи. Дан се је отпочињао у 7 сати јутарњом молитвом, а свршавао се је у 10 сати у вече — вечерњом молитвом. У недјељне дане сви су одили у цркву, а затијем су излазили изван вароши, шетали по пољима и ливадама, пењали се по горама, купали се и пливали; у зиму су чинили гимнастичке вјеџбе. Душа завода био је Песталоције. Својом љубављу према раду, који је радио, будио је љубав према себи код својијех помоћника.

У Бургдорфу написао је Песталоције упутство за матере: „Како Гертруда учи своју дјецу.“ У њему је он изложио основе свога метода за почетно поучавање. Затијем је издао „Књигу за матере,“ а доцније читав низ уџбеника за учитеље и учитељице.

Године 1802 Наполеон Бонапарт нареди, да се у Паризу скупе депутати из различитијех Швајцарскијех кантона, ради нацрта новог устава за Швајцарску. У броју тијех депутата био је Песталоције. Као депутат он преда Наполеону једну биљешку, у којој је ватрено доказивао, колика је потреба, да се побољша народно васпитање у Швајцарској. Наполеон није на то обратио пажње. Тек на ватрену бесједу педагога он је презриво одговорио да не мисли одијешати се у букварске послове. Песталоције, огорчен неуспјехом, врати се у Бургдорф.

Идуће године влади је био потребит замак, у којему је био завод, и Песталоције се је, заједно са својијема ученицима, морао преселити у Минхен-Бухзе недалеко од Берна. Овдје је завод био стијешњен туторством богатога, сусједнога спахије. У то исто вријеме неколике Швајцарске вароши, једна за другом, позивале су к себи знаменитога педагога. Он је изабрао Ивердон и пријешао је тамо заједно с најоданијема помоћницима и некијема ученицима. Ивердонски замак био је одређен за школу. Године 1805 завод је отпочео свој рад под управом Песталоција, који је у њему остао за читавијех 20 година (1825 год.).

На двије године пошто је отворен Ивердонски институт писао је Песталоције у својему извјештају: „Већина учитеља нашега завода живи непрестано заједно с ученицима као с равнијема себи. Наше васпитање има ту врлину, што је налик на оно васпитање, које се даје у доброј породици. Драги родитељи мојијех питомаца! посјеђавајте нас сви: моја је кућа — отворен двор. Оно што ми чинимо, чинимо на очиглед свију, па ако и гријешимо, то гријешимо јавно, и не желимо нити

повјерења, нити покуде или похвале, какве не заслужујемо. Не кријте од нас истину, захтјевајте од нас вршење сваке дужности. Гледајте на мој завод, као на свој сопствени, јер у самој ствари он је више ваш, него мој.“

Ивердонски институт изашао је на добар глас. Из свију европскијех држава пиљали су ученике у Ивердон. Многа лица, која су се интересирала, поуком и васпитањем, посјећавала су институт, да се упознају с Песталоцијевим методом, — шта више, неки су долазили из далекијех земаља на државни рачун. Све ове посјетиоце примао је Песталоције радосно и упознавао их с развитком поуке и васпитања у институту. Философ Фихте и друга лица распространили су славу Песталоцијева завода и преко штампе многијем ласкавијем чланцима. Крунисане особе не само њемачкијех, него и другијех држава примале су учешће у судби овога института и показивале Песталоцију материјалну помоћ.

Године 1814 ишла је савезничка војска против Француза. Аустријска влада захтијевала је, да Песталоције остави здање института за болницу. Да би спасао свој мили завод, педагог отиде к рускоме императору Александру Благословеноме, који је тада живио у Базелу. Очекујући да изађе пред рускога цара, био је јако узбуђен. Али ласкави и милостиви дочек од стране императора Скрабиса Горе, и његов својственом ватреношћу почео говорити о ономе добру, које се просвјетом може учинити многијема милијонима Руса. Пошто је милостиво саслушао Песталоцијеву бесједу, цар загрли старца и од срца га пољуби. Институт је био спасен, а Песталоције добије орден св. Владимира.

Године 1815 Песталоцију умре жена. Одма за том тугом старац је морао да претрпи још читав низ неприлика због раздора и неслоге међу његовијем помоћницима. Та неслога није могла проћи без рђавијех пошљедица за васпитање и наставу у институту.

Године 1825 Песталоције, оборен годинама и трудом, остави Ивердонски институт и пријеђе у Нови двор, код свога унука. Ту је он написао „Лабудову пјесму.“ Швајцарско филантропско друштво изабрало је старца Песталоција за свога предједника. Он је захвалио друштву, које, како се је он изразио, „не прелама скршену трску и не гаси угарак, у који још огња има.“

Из Новог двора он је посјећавао сиротињске куће и научне заводе. Свуда су га примали с уважењем, које је доли-

ковало његовој старости и заслугама. Кад је посјетио институт у Бејгену, метнули су му на главу дубови вијенац. Он га није хтио примити, него га је метнуо на главу једноме дјетету, рекавши тронутијем гласом: „Невиности доликује овај вијенац, а не мени.“

Песталоције умре 17 фебруара 1827 године, а било му је 80 година. Сахрањен је у Биру, близу школе. Доцније подигнут је на његовом гробу споменик с његовијем кипом и натписом: „Нашему оцу Песталоцију.“

Ивложићемо сада кратку карактеристику Песталоција, као човјека

Песталоције имао је ватрено срце, које је било пуно љубави према сиромасима. Он је право за себе рекао: „За све што сам био, ја сам обвезан мојему срцу“. Он није жалио никакве жртве, само да помогне онијема, који страдају и који су гоњени. Био је скроман и уљудан; али ако се је ствар тицала сиротиње, или његовога завода, онда би свакога задивио својом одважношћу и јунаштвом. Он је био безбрижан и повјерљив као дијете, миран и услужан до највеће мјере. Никада није рекао ни једне зловне ријечи ни за кога. Био је изванредно трудољубив. У два сата изјутра он је већ диктовао своје чланке. У говору био је жив и кратак, и често би задивио присутне својом досјетљивошћу. Био је увијек озбиљан, али се није уклањао ни од шале и весеља, налазећи задовољство у шаљивијем досјеткама другијех. Пошто се је образовао више сам, него помоћу другијех људи, он није био способан, да утиче на људе непосредно. Он није имао хладнокрвне опрезности и пажње према ситницама живота, нити пак правога такта у свакидашњим поступцима. Поред свију својијех широкијех свјетскијех идеја, он сам није био кадар да управља школом. Многи су га називали будалом, јер нијесу узимали у обзир ни његов ум, ни његова осјећања, него су судили по његовијем неуспјесима у практичном животу. Црте његова лица биле су пуне израза. У њима се је огледала некад најњежнија љубав и миловање, некад јад и туга, која срце раздире, а некад опет неумитна строгост. Његове дубоко упале очи бацале су понекад искре, блистајући се као звијезде, понекад би опет утонуле још дубље, као да су хтјеле завирити у унутрашњу бескрајност. Његово високо чело било је напарано борама — траговима дубокијех мисала; звук његова гласа био је веома промјенљив, одјекујући некад његом и миловањем, а некад опет срџбом. Ход му је био несталан — некад хитан, некад спор,

некад опет одважан и величанствен; при су му биле испупчене, а у његовијем покретима огледала се је самоувјереност и снага, која презире и најгрозније буре. Раста био је средњег и примршав. Одијевао се је безбрижно, често је ишао неумивен, разбарушен и необријан, преле обуће и спалијех чарапа.

Пошто смо изложили живот, рад и карактер Песталоцијев, изложићемо сад и његове главније педагошке идеје.

Песталоције сравањује вјештину васпитавања дјеце с вјештином баштована, под надзором којег расте цвијеће и дрвеће. Дрвеће има у себи унутрашњу снагу за растење, ушљед које се оно развија и плод доноси; баштован их само пресађује, залива и стара се да уклони од њих сваки штетан утицај, који би сметнуо њиховом природном развиту. У истом односу, у коме се налази баштован према дрвећу, у истом се односу налази и васпитач према питомцима. Он не може улићи у питомца једну или другу снагу и дати јој живот и дисање; он само пази и брине се о томе, да никакав штетан утицај споља не би зауставио природан развитак његове силе. Баштован ће само онда успјешно одгојити своје дрвеће, ако буде знао све услове, који су потребити за њихово развиће, и ако буде изучио сва средства, којима он може помоћи њиховоме напредовању. Тако и васпитач само ће онда бити кадар да помогне успјешном развиту својих питомца, кад се упозна с њиховом душевном и тјелесном природом и са законима развијања те природе.

Као год што дрво расте и развија се лагано, постепено и по законима, који су му својствени, тако се исто лагано, постепено и по својијем законима развија човјек.

Човјек, као духовно биће одликује се од свију животиња *срцем, разумом и способностима.*

Ево какав је природни ток развића тијех страна човјекове природе:

Срце. Добра осјећања, која служу као извор за наравствени живот, буде се под утицајем оне топле његе и бриге, коју има мајка према своме дјетету. Она задовољава његове природне потребе, брине се да није гладно, да буде мирно, и уклања од њега све што би могло нарушити његово нормално стање, а тијем она пробуђује код дјетета благодарност и повјерење. Тако се дијете приљубљује к матери и вјерује јој. Тако се исто оно приљуби к оцу, браћи, сестрама и к свијема члановима породице. Ако оно опази, да се његови домаћи односе с повјерењем и љубаву према каквом туђинцу, одмах се и оно

почиње односити према њему с таквијем исто повјерењем и љубављу. Ако мајка рече дјетету за некога: „ово је добар човјек,“ оно већ добије према њему повјерење, и ако га само први пут види. Ако дијете види измучену, гладну животињу, па му мајка рече: „виђи, како је она гладна!“ — Дијете ће одма осјетити према њој сажалење и помиловаће је. Ако они, који живе око дјетета, љубе Бога и вјерују у Њега, онда ће се и у дјетету зачети вјера и љубав према Богу, што ће послужити као основ његова наравственога живота; јер онај, ко вјерује у Бога и ко Га љуби, стара се и да врши Његову вољу.

Тако се дијете мало по мало уводи у свијет наравствено-религијозни.

Пошто чланови породице обично највише показују љубави и њега према дјетету, разумљиво је, да се породица, коју руководи паметна, брижна и пуна љубави мајка, и разумни отац, може рачунати као најбоље средиште за васпитање дјетета. Песталоције желио је, да се почетно васпитање даје дјечи у породици. „Ја хоћу, говори он, да предам васпитање и поуку дјеце мајци и породици.

Разум. Разум дјетета буди се и развија под утицајем природе у којој живи и спољашњијех предмета. Као посредници између дјетета и спољашњег свијета служе његова чула, којима прима утиске од предмета, што су **ОЈЕКО** њега. Али се радња разума не ограничава на само примање: она тежи да се покаже изван и приморава дијете, да најприје покретима, а доцније ријечима исказе ону радњу, која се збива унутра. Разум дјечији не само што прима, него и враћа. Тако, говорећи о разуму, ми разликујемо код њега двије стране — примање и исказивање. Те двије стране чине — мишљење, које се исказује у у сравњивању, поређивању, разликовању и другијем радњама над примљенијем представама. Према овоме можемо рећи, да развитак разума има три степена: примање, исказивање и мишљење.

Према тијем степенима морамо се равнати при развијању дјечијег разума.

Способности. Као основ за човјекове способности служи, с једне стране, његова психичка, а с друге — физичка природа: да би човјек могао нешто извршити, он мора имати, прије свега, знање, које се на то односи, а затијем — умјење и вјештину да то изврши.

Природан ток развића способности овакав је: човјек нај-прије посматра, и стара се да разумије процес радње; затијем почиње подражавати и, најпослије, од подражавања прелази к слободној и самосталној радњи.

Разум, срце и способности развијају се помоћу дотичнијех вјецбања: разум се развија мишљењем, срце осјећањем, мишићи — физичном работом и т. д. Само оне вјецбе, које одговарају снази, кријепе, а у противном случају ослабљавају.

Односно пак поуке Песталоције установио је ова дидактична правила:

1. При поуци прије свега мора се обратити пажња на развитак душевнијех сила човјекових. Опште образовање мора предходити свакоме специјалноме образовању. Пошто човјек добије опште развиће, лако се може навикнути на један или други стручан рад.

2. Први основ из појединијех наставнијех предмета морају бити положени у свијести питомаца стално и темељито. „При поуци дјеце, говори Песталоције, ја сам се дуго задржавао на основнијем знањима; то задржавање помогло ми је, те сам се упознао с оном великом унутрашњом силом, која се постивава сталнијем укорјењивањем основног знања, и с оном штетом, која бива од несталности почетног знања. Пошљедице овога мога задржавања на основнијем знањима превазишле су свако очекивање: код дјеце се брзо почела развијати свијест о својој снази; њихово душевно расположење било је једно; њихова снага почела се је будити и расти.“

3. Заједно са знањем треба израђивати код ученика и умјење. „Може ли бити ишта ужасније него знање без умјења? Човјек мора не само знати и размишљати о својијем потребама, него и умјети радити за њих“... „Треба да се дјеца још од колијевке почну вјецбати, да употребљавају своју снагу и способност, да су непрестано живахна, да се код њих развија досјетљивост и да у вршењу својијех дневнијех дужности буду тачна, неуморна и вјешта, тако да то постане њихова стална навика и као друга природа.“

4. Поука мора бити очигледна, т. ј. мора полазити од посматрања, од чулног познавања спољашњијех предмета, од потицања и сазнавања сопственијех утисака, а не оснивати се само на ријечи. „Онамо, гдје су основне силе човјековога духа занемарене и успаване, па се успаванијем способностима додају само ријечи, онамо постају фантасти, и њихово је фантазирање тијем мутније, чим су замашније ријечи, које су накаламљене

на њихово жалосно и санљиво биће“... „Почетак свакога учења јест очигледно примање, а крајња цијелъ — јасан појам“. „Наш разум уједињава у једну цјелину све поједине утиске, које наша чула добијају од спољашње природе, а за тијем образује појам и развија га до потпуне јасноће“... „Поука се мора покорити вјечноме закону развића, по којему се човјечији дух пење од чулнијех посматрања к јаснијем појмовима“...

„Сам живот, говори Песталоције у својему дјелу „Линхард и Гертруда“, — служио је као извор за поуку дјеце... Свака ријеч, коју је Гертруда рекла дјетету, налазила се је увијек у тијесној свези с његовијем животом и положајем... Поука дјеце такође је извијала из њиховога стварнога живота.... Гертруда је рачунала с њима, колико корака има у соби, колико стакала има у прозорима, колико жица има у прећи и решавала је с њима задаће из обичног живота (рачуница).... Она им је објашњавала основне облике мјере и чинила им је, те су им из непосредног посматрања постајали јасни појмови: угао — остри и тупи, предмет — округли и ћошкasti и т. д. (геометрија). Она је непрестано и у свијема разноврсним случајевима скретала пажњу дјеце на природне појаве, нарочито на оне, које се јављају у домаћем животу — у соби, у кухини, у авлији, у башти, у шуми и у пољу; она је све то чинила тако, да то није изгледало као учење, него као просто примање учешћа у појавама, које се дешавају дјеци у различитијем случајевима њихова живота, у њиховијем дужностима, задовољствима и потребама. Помажући матери да уготови јело, да упири огањ, да донесе дрва и воде, дјеца су учила простијем, али пажљивијем посматрањем предмета, — радњу огња, воде, ваздуха, вјетра, дима, стојећу и текућу воду, претварање воде у лед, дажд, снијег, слану, град, њен утицај на растварање соли, на гашење огња, и т. д. Све су то дјеца учила не дугијем разговорима о тијем предметима, него просто скретањем њихове пажње на сами предмет и на промјене, које су се с тијем предметима на њиховијем очима збивале“.... „Гертрудина дјеца и ако су знала мало, али су знала све што одговара њиховијем годинама. Оно, што су она знала, нијесу знала које-како, него потпуно. То су знаће она стекла сопственијем посматрањем и вјежбањем, те су и била кадра просто, али свјесно и тачно исказати и објаснити све што су знала“....

Кад ја промислим, говори Песталоције, и упитам самога себе: какву сам ја управо корист учинио човјечанском образовању, онда видим, да сам стално установио главно дидактично

правило признањем *очигледности* за апсолутну основу свакога познавања“.

Основна поука, по мишљењу Песталоција, мора тежити да достигне ове три цијељи:

1. Да научи дјецу да представљају себи предмете, као *јединице*, одвојено од другижих предмета;
2. Да науче познавати *облик* свакога предмета, т. ј. његов изглед и величину;
3. Да науче *називе* онијех предмета, који су им познати.

Према овоме јављају се и три способности, на које треба обратити пажњу:

1. Способност рачунања,
2. Способност мјерења и
3. Дар говора.

„Дуго времена, говори Песталоције, купиле су се у мојој глави живе, али нејасне мисли о средствима основне поуке, док се најпослије, сва та збрка није изненадно освијетлила свјетлошћу нове идеје, да се средства за разјашњење свију погледа садрже у *броју, облику и језику*.“

Поуци у језику Песталоције даје велики значај. Он савјетује, да мајка или бабица још над колијевком дјетета јасно изговара поједине гласове и да тако учи дијете, да их изговара.

Што се читања тиче, Песталоције учио је дјецу да читају упознавањем сугласника у свези са самогласницима. Пошто би дјеца научила самогласнике, он би додавао к њима сугласнике и приморавао дјецу, да изговарају за њим слоге, док би запамтила сугласна писмена. Самогласници су се обично разликовали бојом од сугласника, који им се додају.

Уједињујући слог са слогом, Песталоције склапао је ријечи и приморавао дјецу, да их изговарају.

Пошто би дјеца научила читати, приморавао их је Песталоције да прочитавају читаве редове ријечи, које су значиле називе предмета. Доцније он је захтијевао, да дјеца класифицирају научене предмете по врстама.

Поуку о облику дијелио је Песталоције на мјерење, цртање и писање.

Мјерење (геометрија) мора се учити очигледно. Ученици сами разликују облике тијела и сами чине потребите нацрте и комбинације.

Прије писања учили су цртање, да се рука извјецба и припреми за правилније писање. За вјецбање у писању састав-

љао је Песталоције прописе, који су одговарали правилу поступности, а писмена у њима била су разређена генетички.

Поука у рачуну иде поступно, очигледно и практично. Дјеца се вјецбају у решавању сходнијех задаћа и тако се упознају с рачунскијем радњама. Песталоције савјетује, да се ради очигледности употребљавају рачунске таблице и друга помоћна средства.

Песталоцијеви пошљедовачи.

Песталоцијев геније изазвао је много пошљедовача, који су се занимали критичким разрађивањем и практичном примјеном Песталоцијевих идеја. Од тијех пошљедовача у Њемачкој су најзнатнији: Фребел, Нимајер, Динтер Стефани и Дистервег.

Фридрих Фребел.

Главна заслуга Фребелева састоји се у томе, што је обрадио теорију дјечијег васпитања прије школе и што је уредио тако зване „дјечије бапште“

Фребел (1782-1852) био је син сеоског свештеника, а родио се је у Оберваисбаху (Рудолштатска књажевина). У првој години живота остао је сироче без мајке, те је на пракци искусио чега немају она дјеца, која су лишена мајчина миловања и њенога васпитнога утицаја.

Живећи у богатој и раскошној природи, Фребел је често одлазио од куће, да се у самоћи наслађава природом и да се од ње поучава. Он је посматрао сеоске радове и живот инсеката, биља и животиња. Код њега се је рано развила способност посматрања и склоност к фантазирању и идеалнијем тежњама.

Отац Фридрихов често је узимао си собом свога синчића, кад би похађао сељаке, и тако му је давао прилику, да се упозна с животнијем незгодама простога народа и с оскуднијем васпитањем сеоске дјеце.

Пошто је свршио гимназију, Фридрих почне да практички изучава шумарство. Но чежња за знањем и жеља да разријешинека питања, која су му се породила у глави, учине му, те ступи у Јенско свеучилиште, да изучава природне науке и математику. Он наскоро остави свеучилиште, али не остави да се занима науком.

Тражећи згодан практичан рад за себе, Фридрих пође у Франкфурт на Мајни и мислио је, да се ту занима вртларством и видарством. Али једна случајност одреди његов прави позив. Он се позна с педагогом Грунером, директором школе, која је скоро била отворена и уређена као примјер другијема. У бесједи пуној заноса, он изјави Грунеру, да жели наћи такав рад, у којему би могуће било не само примијенити природне законе, него их још дубље проучити. Грунер му покаже на рад васпитачки, као на такав, који најбоље одговара његовим тежњама: „Закони макроkozма, рече он, истовјетни су са законима микроkozма, зато се примите васпитавања дјеце. Ви не морате побољшавати земљу, него младе главе; не морате куће градити, него школе; не морате биљке његовати, него дјецу.“ Грунер је, говори Фребел, погодио мој позив и одмах ми је отворио очи, и ја, не колебајући се ни мало, постадох педагог“.

Фребел је заузео учитељско мјесто у млађем разреду Грунерове школе. „Кад сам, говори он, први пут ступио у мој разред, у којему је било тридесеторо дјеце од 9—11 година, мноме је овладало неко изванредно пријатно осјећање: ја сам потпуно био свјестан тога, да се налазим у својој сфери.“ Рад Фребелев ишао је у пријатној мери, али Грунер није могао да се довољно нахвали својим новим учитељем. „Ја сам Фребел није био задовољан тадашњијем предавањем. Обично предавање, говори он, мени се није допадало: ја сам увијек налазио да је оно сухо и мртво. Због таквога предавања ја сам довољно омрзао на школу и бјежао сам из ње у шуму. Природа је била моја гимназија; дрвеће и цвијеће — моји учитељи. Па како ми је било ријешити се сада, да мучим друге онијем, што је мени самоме било одвратно! принуђен сам био да сам потражим нове, боље путове.“ Он је стао да проучава познате тада педагошке писце: Лока, Русо-а, Базедова и особито Песталоција. Идеје овога потоњегга занијеле су га, и он се је ријешио, да посјети Ивердонски институт. Године 1808 стигао је он у Ивердон и ступио је као учитељ у Песталоцијев институт. Чим је више он посматрао ток поуке и васпитања у институт, тијем је јаснија за њега била потреба реформе у поуци и у васпитању, коју је Песталоције предузео. Но у исто вријеме он је увидио, да за извађање такве реформе треба имати и озбиљно изображење. Ушљед овога он, последије двогодишњегга рада, остави институт и ступи најприје у Гетингенско, а доцније у Берлинско свеучилиште. Учећи у овоме потоњему свеучилишту, он је у исто

вријеме био учитељ у познатој тада школи, коју је држао Пламан, ученик Песталоцијев.

Удар, који су Руси навиијели Французима у 1812 години, побуди Нијемце, да се отресеу зависности од Француза. Фребелъ ступи као стријелац у чету Литцова. Кад је, 1814 године, ова чета била распуштена, Фребелъ се врати у Берлин, и ту је добио мјесто као инспектор музеја, али је био дужан, да чита лекције из минералогии на свеучилишту. Примајући ову дужност, он се је надао, да ће му минералогии, као и у опште занимање природнијем наукама, помоћи, да разјасни законе развића тијелâ.

У то вријеме умре Фребелу брат и остави троје малољетне сирочади. Фребелъ остави музеј и отиде кући, узме сирочад и још неколико друге дјеце, па оснује институт у селу Келгау. Живот у овоме институту наликовао је на живот у породици.

Управљајући овиијем институтом, Фребелъ се је увјерио, да ће се школско васпитање само онда побољшати, кад се побољша васпитање у породици, за то се је и почео старати да обради и раскрије принципе васпитања дјеце прије школе. С том сврхом он је почео посматрати и проучавати дјецу при сваком згодном случају њиховог живота. По некад је читаве дане проводио међу дјецом, примајући нешто учешће у њиховим играма. Као плод тога изучавања појавило се је дјело „О васпитању човјека.“

Пошто је објаснио себи законе почетног васпитања дјеце, он преда управу над институтом једноме своме рођаку, а он почне радити на уређивању тако званијех „дјечијих башта.“ Такве „баште“ биле су отворене у Хамбургу, Дрезди, Лајпцигу и другијем њемачкијем градовима. У њима је он остварио она педагошка начела, до којијех је он дошао путем дуговременог мишљења и посматрања дјеце. Ево главнија од тијех начела:

1. Развиће човјека врши се по законима, који су својствени његовој природи.

2. Тежња за радом јест природно средство за развитак како душевних, тако и тјелесних сила човјекових. Ушљед тога, тежња за радом мора играти врло важну улогу у васпитању. „Здраво дијете жели да ради: то је захтјев његове природе; Све што је око њега мора помагати тој његовој природној тежњи“. Развитак тјелесних и душевних сила мора ићи упоредо. Цјелисходан тјелесни рад помаже не само да се изради умјење, него помаже и развићу душевнијех сила дјечијих.

3. Дијете исказује тежњу за радом с цијељу —

а.) да позна предмете. Због овога треба му износити предмете, да се с њима упозна, а то се мора вршити постепено и дошљедно. Фребељ износи дјеци најприје она тијела, која имају прост облик, н. пр.: лопту, а затијем сложенија тијела, н. пр.: куб и т. д.

б.) да гради. „Код дјетета се још из рана и у највећем степену појављује творачка тежња; тек што почне да се самостално креће, оно већ почне и да ради над материјом, да је разлаже и слаже. Од тога тренутка и треба видјети у њему творачко биће и развијати у њему творачки рад“. За грађење могу послужити дрвене коцке, цигље, помоћу којих могу да сложе различите предмете, — гњила, од које могу да умијесе различите ствари и т. д.;

в.) да се креће. Потребу кретања дјеча задовољавају с једне стране грађењем, а с друге — покретним играма. „Цио дјечији живот као да се исказује у играма: код дјеце се опажа нека непреодољива тежња, да непрестано у играма остварују оно, што је постало у њиховијем душама и што мора служити за даље њихово развиће. Игре су у дјетињском узрасту много важније и од више важности него учење; оне управо и јесу најбоље, најправилније и најприродније учење, јер потпуно занимају дијете, дају му нова знања, развијају мишљење и, осим тога, у њима дијете непрестано само ради и ствара. Према томе, у дјетету живи и развија се и мисао и осјећање и воља, сва његова душа и све његово тијело, једном ријечи — цио човјек.

Упознавање с предметима, грађење и игре (кретање) не смију се вршити одвојено једно од другога, но морају чинити један заједнички, нераздвојни рад. Један исти рад служи дјеци за игру, упознаје их с предметима и учи их грађењу.

4. Код дјеце се опажа тежња не само да граде и да се крећу, но и да његују животиње и биљке. Фребељ савјетује, да се и та њихова потреба задовољи и да им се даде, да пазе коју биљку или животињу. Пошто се човјек јаче приљуби к ономе што његује, то ће се и код дјеце јаче развити љубав према биљкама и животињама, његујући их. Та љубав, пошто се једном у души развије, може се пренијети и на људе.

5. Код дјеце се рано почиње показивати тежња, да живе у друштву; она воле да се занимају и играју с другијема. Одрасли не могу да задовоље ту дјечију тежњу, — већ по томе, што се њихови интереси и појмови разилазе с дјечијим

појмовима и интересима. Дјеца се најбоље осјећају у друштву својијех врника.

Фребељ је потпуно задовољио ту дјечију тежњу својијем „дјечијим баштама,“ у које се скупљају ради игре дјеца мање или више једнијех година.

Осим тога „дјечије баште“ благотворно утичу и на васпитање дјеце. Међусобни однос дјеце, под надзором спремљенијех за то васпитаница (баштованака) помаже да се развију код њих добра, наравствена осјећања и добро владање. У заједничким играма и раду дјеца се навикавају, да уступају једно другоме и да чине узајамне услуге. Осим тога, она се навикавају на рад и дисциплину.

У „дјечијим баштама“ купе се ради заједничких игара и занимања и мушка и женска дјеца, а то има благотворан утицај како на једне, тако и на друге, јер својијем душевнијем особинама утичу једни на друге.

6. Дјеца воле да прате своју игру пјесмом, а воле такође и приче. Зато пјевање и приче чине битан дио „дјечијих башта.“ Фребељ је саставио читав зборник пјесама и игара за дјецу. О постанку овога зборника он овако говори: „За ову књигу ја сам обавезан једној матери и њеноме дјетету. Једном ова мајка, носећи дијете на рукама, ишао к мени и говораше дјетету: „Ваби пилиће, да добу код тебе,“ или: „Покажи овоме човјеку, који врло љуби дјецу, што ти умијеш.“ Дубоко проникнут овом простом и најобичнијом појавом, њеним узроцима и пошљедицама, ја сам одма отишао кући и записао ову прву дјечију игру, затијем другу, трећу, и тако се скупио приличан број таквијех пјесама и игара. Ја сам их послао једној матери, којој дијете бјеше болесно. Она ми је доцније са сузама благодарила, говорећи, да су пјесмице и игре, које сам јој послао, потпуно усрећиле њено дијете. Тако се је, налазећи се у узајамном односу с матерама и дјецом, саставила сва књига; зато она и није мој изум, него просто зборник онога, чим се добре мајке занимају са својом дјецом. Игре, ријечи и пјевање дају матери најприродније и најбоље средство за васпитање њене дјечице: то је непобитно, јер нас томе учи сам живот.

7. Васпитање дјеце у млађим годинама припада особито женама, пошто су оне, по својијем особинама, за тај посао најспособније. Због овога, васпитање дјеце у „дјечијим баштама“ Фребељ повјерава тако званијем „баштованкама“ — женама, које су спремљене за васпитавање дјеце.